

3.fejezet A háromtagú lélek a morális intuícióhoz vezető úton

Most forduljunk az emberi létezés fő kérdéséhez. Ez a legegyszerűbb módon így fogalmazható meg: miért döntött úgy a kimondhatatlan magasságban levő Isten, hogy megteremti az embert? És miért egyeztek bele az Ő kimondhatatlanul magasztos és hatalmas hierarchikus lényei abba, hogy hatalmas áldozatokat hozzanak e teremtés evolúciójának oltárán? Áldozataik oly hatalmasak, hogy sokukat még luciferi és ahrimáni lemaradásra is kárhoztattak.

Beszéltünk már arról, hogy milyen választ ad Rudolf Steiner erre a kérdésre, mégpedig: Az ember tizedik Hierarchiaként lett elgondolva és megteremtve, de azzal a különösséggel, hogy az evolúciós ciklus végén egyesíteni fogja magában a Teremtő iránti szeretetet saját akaratának szabadságával, és ezért a Szeráfoknál magasabban fog állni. Ez azt jelenti, hogy az ember majd szabadon dönthet: visszaadja-e ezt a szeretetet Istennek, aki a teremtésénél határtalan szeretetet nyilvánított, vagy sem. A Hierarchiák lényei erre nem képesek. Még a Szeráfoknak sincs szabad akaratuk. Számukra Isten akaratának teljesítése megmagyarázhatatlan boldogság forrása, és ettől az akarattól lehetetlen számukra eltérni. De rendelkeznek a szeretet adományával, és azt oda tudják ajándékozni az embernek. Az ember egész fejlődése az ő teremtés iránti szeretetüknek köszönhető. Az embert saját maga miatt szeretik. Egyedül az Isten rendelkezik szabad akaráttal. Hiszen még Krisztus is ezt mondja: „mert nem a magam akaratát keresem, hanem az engem elküldő Atyáét” (Jn 5,30).

Úgy tűnik, az emberen teljesebben be az evangéliumi szavak: „utolsókból lesznek az első”. Isten megengedi az embernek, hogy Saját Maga „jobbára” üljön. Ennek ismerete meglepő lehet, de nem mondható, hogy mindezt könnyű megérteni. Elegendő arra gondolni, hogy az egész keresztény egyházi jámborság még csak nem is gondol másra, mint Isten akaratának teljesítésére. Ilyen szövetséget tulajdonképpen minden ember kapott, de a helyzet az, hogy ez is Isten akarata: hogy az ember egyesítse önmagában a szeretet adományát a szabadsággal. Az Antropozófia pedig a Szent Szellem első üzenete, amely tájékoztatja az embert Istennek erről az akaratáról, s amely elmagyarázza, hogyan teljesítse ezt az akaratot.

Nem könnyű megérteni egy ilyen hatalmas feladatot az anyagi lét szűkösségében, még ha hisz is az ember a lélek létezésében a tradicionális teológiai elképzelések alapján. Különösen nehéz ezt megtenni a konzervatív, ábeli lelki beállítottságú embereknek. A káini beállítottságú embereknél, bár elfogadják a szabadság eszméjét és törekszenek azt könnyen, sőt szemtelenül megvalósítani, a szabadságról alkotott felfogásuk eleinte szentimentális jellegű volt, később, a Francia forradalommal kezdve, szegényessé és politizálttá vált, most pedig egyszerűen eltorzulttá. A szabadságot az önkénnyel váltották fel, és végül fekete mágiára támaszkodtak: „csinálj, amit akarsz!”.

Ugyanakkor az emberi faj, amely evolúciósan két embertípusra oszlott: az ábelitákra és a káinitákra, a kultúrtörténelmi folyamat során eljutott addig a szükségszerűségig, hogy a két típust harmonikus szintézisbe hozza. *És a szintézis éppen az akaratszabadság megszerzésének aktusában a mi korunkban vált lehetségessé.* De ezt nem könnyű elérni, hiszen Káin és Ábel a fejlődés különböző szintjeit képviseli, Ábel azt, amikor az emberiség még közel állt az Istenhez, Káin pedig azt, amikor lehetőséghez jutott, hogy szabad akaratból kiindulva lépjen fel, de ugyanebből teremtődik a gonosz is. Ugyanakkor

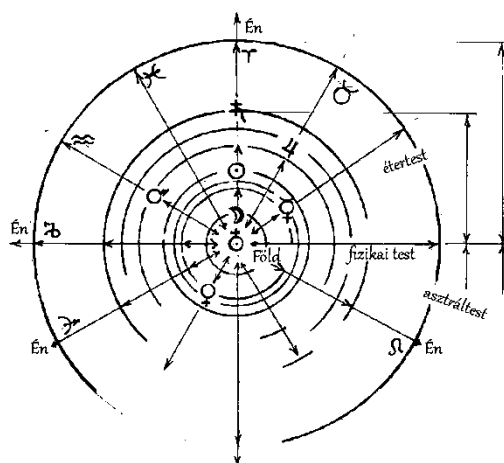
figyelembe kell venni azt a tényt is, hogy az ember individuális fejlődése oly messzire jutott, hogy az képessé teszi őt arra, hogy magára vállalja az evolúciós feladatok megoldását is.

Az Antropozófia rámutat, hogy az egyetlen szféra, ahol az ember önmagából tudja tevékenységének motívumait meríteni – ez a morális intuíciók világa. Az ember akkor képes oda belépni, ha rendelkezik individuális Szelleménnel, Manasszal – a saját individuális szellemének első tagjával, ami tulajdonképpen számára már az imaginatív tudatformába való belépést jelenti. Ennek teljes birtokbavétele, mint evolúciós feladat, egészen a földi éon végéig sőt még a Jupiter-eonban is az ember előtt fog állni. Ennek teljes megoldásához az egész asztrálestet az Én szubsztanciájába kell metamorfizálni. De vannak előzetes lépcsőfokok, melyeken az alacsonyabb „én” kapcsolatba kerülhet az Én-Szelleménnel. Ez annak köszönhető, hogy az individuális Szellemén birtokbavétele, lévén, hogy ez evolúciós feladat, elérhetővé vált a kultúrtörténelmi folyamat során, amikor az ember a tudati lelket fejleszti, melyben a szemlélő szellem kezd gondolkodni (ahogyan erre rámutattunk az előző fejezetben).

A Szellemén szférájába való belépés következő feltétele, még az érzékfeletti észlelés felébredése előtt, az egész háromtagú lélek morális átalakítása. Erre már a szemlélődő ítélőerők kidolgozásakor is szükség van, de a morális intuíciók világába való belépéshez az embernek ezt a feladatot mindennapi *praxisként* kell magára vennie. De mint a szellemi fejlődés összes más kérdésében is, itt előbb meg kell érteni annak értelmét és tartalmát, és amennyire csak lehet, részletesen, amihez meg kell tanulni nagy szellemtudományos kategóriákban gondolkodni és megismerni, azokat az Antropozófiából, mint egy összefüggő tudásrendszerből merítve, amely saját princípiumokkal, kritériumokkal, a lét és a fejlődés megismert törvényeinek saját összetételével rendelkezik, ami a megismerésben egy meghatározott szabadsághoz vezet, sőt lehetővé teszi, hogy felfedezéseket tegyünk vagy a már ismertet új módon gondoljuk át.

Ez éppen módszertanilag helyes: az emberre, mint mikrokozmoszra, mint a nagy kozmosz, a Világegyetem ismétlésére tekintünk. Az ember a Világegyetemből érkezik a földi megtestesülésbe, és annak befejezése után a Világegyetembe tér vissza. A lét formái a Földön és a szellemben – a Világegyetemben – gyökeresen különbözőek, habár kölcsönösen feltételezik is egymást.

A Világegyetem, megteremtve saját hasonmását, hármas módon fejeződik ki benne: mint a test háromsága, a lélek háromsága és a szellem háromsága. Ezt az egész kilenctagúságot a magasabb Én egyesíti. Az első háromtagúság ellenképe a földi szférában, a bolygószférában és az állócsillagok szférájában van. Egységének princípiuma, a magasabb Én, nem fér ezek határai közé. Az ember valódi egyetemes egységének a Zodiákus körénél magasabbra kell emelkednie. Valójában ott kezdődik az emberi szabadság világa. Magyarázzuk meg az elmondottakat egy ábra segítségével (16. ábra).

16. ábra

Az ember fizikai teste szoros kapcsolatban áll a Földdel, mint bolygóképződménnyel, melyben szoros szerepet játszik még a Hold. Az étertest az egész Naprendszerre kiterjed, az asztráلتest egészen az állócsillagok szférájába. „A Zodiákus körének túloldalán – mondja Rudolf Steiner – fekszik az, amitől mi emberek jobban függünk, mint mindattól, ami a Zodiákus körén belül, vagyis az állócsillagok egén belül van. Ez az a lényeges dolog, ami az Énünknek felel meg. A asztráلتestünkkel – ilyenjük az állatoknak is van – a makrokoszmosztól való függőségen belül vagyunk. Az asztráلتestben minden úgy szerveződik, ahogyan azt a csillagok akarják. Az Énünkkel a csillagvilág túloldalán, a Zodiákus körén kívül állunk. Itt kell azt keresnünk, ami szabaddá tesz bennünket. A Zodiákus körén belül nem tudunk vétkezni, ugyanannyira kevésbé, mint az állatok. Akkor kezdünk vétkezni, ha viselkedésünket kivisszük a Zodiákus körén kívülre. És ezt meg tudjuk tenni. Ilyen az Énünk lényegi tartalma.

Az emberben valami olyan megy végbe, ami ennek a térnek és ennek az időnek a határain túl fekszik, mindazon túl, ami az asztráلتestben végbemegy. Ennek határain túl semmilyen természeti szükségszerűség sincsen, ott az található, ami kizárólag a morális természetünkkel, a morális cselekedeteinkkel kapcsolatos. Az állócsillagok ege alatt nem tudjuk a morális világunkat kibontani, amikor pedig kibontjuk, akkor azt a makrokoszmoszba a Zodiákus körén kívül rajzoljuk be (GA201, 1920. 04. 18.).

Ilyen a mikrokozmosz a makrokoszmoszsal való kapcsolatában. Ezt a kölcsönös kapcsolatot nem szabad szférikusnak és „monotonnak” képzelnünk. Azt akarjuk ezzel mondani, hogy a embert a világlét minden szintjéről minden oldalról különféle hatás éri. És ez befolyásolja az Én haladását a szabadsághoz vezető úton. Hiszen a bolygók mozognak, útjuk a Zodiákus-kör 12 területén halad keresztül azok különféle erőivel, melyek hatnak az emberre. A bolygó- és zodiákusi erők kölcsönösen módosulnak. Ennek köszönhető mind az emberi organikus formák sokfélesége, mind lelke és szelleme tulajdonságainak sokfélesége. És mindebből, mint előidézőből, ki kell tudni lépni, hogy a szabadság szférájába hatolhassunk.

Mindezt figyelembe kell vennünk a további vizsgálódásainkban, melyeknek tárgya a háromtagú lélek lesz.

Rudolf Steiner az Ének a lélek három szféráján át való mozgását az emberben a legegyszerűbben és ugyanakkor különösen jelentős módon adta meg „A szabadság filozófiája” 9. fejezetében. Csak képesnek kell lennünk *értelmezni* és kommentálni a benne foglaltakat. Ezt egyszer már megtettük „»A szabadság filozófiája« mint a szemlélődő gondolkodás logikájának alapja” című könyvünk 12. fejezetében, és most ennek a fejezetnek a nagy részét még egyszer idehelyezzük, és törekszünk megmutatni különös aktualitását az ember két feladata közül a másodiknak a megoldásában, az ember e két *hétköznapi evolúciós feladatának* megoldásától függ, hogy belép-e az új, spirituális korszak világába, vagy nem csupán kultúrtörténelmileg, hanem evolúciósan is vissza lesz lökve.

*

Annak megértése, hogy az ember hogyan tud belépni a morális intuíciók világába, azzal a körülménnyel van megnehezítve, hogy a tudat intuitív formája a legmagasabb a hét tudati forma közül, melyeket az embernek az egész evolúciós ciklusunk során birtokba kell vennie. Ez a *tudatos ösztudat* állapota. Mint az individuális lét formája ez a tudat feltételezi, hogy az ember a feltámadási testre tesz szert. De az ember elé itt azt a feladatot állítják, hogy – még ha csak előzetesen is, még ha csak speciális módon is, – belépjen ebbe a legmagasabb szférába már rögtön azután, ahogy az Én képessé válik a morális katarzison áthaladt tudati lélek fölé kerülni (l. még a 26. ábrát).

Itt meg kell érteni, hogy a tudati lélek és a Szellemén szférája között, ahol lehetővé válik morális intuíciók merítése, egy egészen különös jellegű Küszöb található. Ez elválasztja az embert, mint a fejlődés termékét, vagyis a természet (4. birodalom) és a szociális viszonyok, a nevelés, kultúra (5. birodalom) termékét, a szabadság emberétől, az önkondicionáló embertől.

Rudolf Steiner Goethe természettudományos műveihez írt egyik bevezetőjében egészen nagyszerű, kivételes magyarázatot ad erre az emberi konstellációra. Ott felhívja a figyelmünket az ok-okozati kapcsolati törvények természetben való és az emberi cselekedetekben való hatásának különbségére. A jelenségben, a természet produktumában nincsenek ideális törvényszerűségek – mindazok rajta kívül, felette állnak. Az emberi gondolkodásnak kell hozzálépni, hogy megnyíljon az, ami benne irányít. A jelenséget mint következményt észlelem, és keresem az okát, és eközben még meg kell értenem a törvényt, melynek alapján egy meghatározott ok előidézte ezt a hatást. „Az emberi cselekedetekben más történik. Ott a jelenséget előidéző törvényszerűség maga lép működésbe; az, ami a jelenségben van, ami a produktumot létrehozta, maga lép elő a cselekvés színpadán. Egy megnyilvánuló léttel van dolgunk, melynél megmaradhatunk, nem kérdezve a mélyebben fekvő állapotokról. Egy művészi alkotást úgy értünk meg, ha felismerjük a benne megtestesült eszmét, nincs szükségünk, hogy kérdést tegyünk fel az eszme (ok) és az alkotás (következmény) között fennálló további törvényszerű kapcsolatáról. Egy államférfi cselekedeteit akkor értjük meg, amikor tudjuk a szándékát (eszme), nem kell a jelenségen túllépni. A természeti folyamat abban különbözik az ember cselekedeteitől, hogy az elsőben a törvényt, mint a megjelenő lét alapját kell vizsgálni, míg a másodiknál maga a lét a törvény, és semmi más nem idézi elő, mint önmaga. Ezért minden természeti folyamat kettéválik előidézőre és előidézettre, és ez utóbbi feltétlenül az előzőből következik, míg az emberi cselekedeteket önmaguk idézik elő. Ez pedig a szabadságban való cselekedet. Amikor a természet szándékai, melyek a jelenségek mögött állnak és előidézik azokat, belépnek az emberbe, akkor maguk válnak jelenséggé; akkor azok úgymond háttalanok, semmi sem áll mögöttük. Míg az összes természeti folyamat csak eszmék manifestációja, addig az emberi tevékenység maga a cselekvő eszme”.

Tudatunk tartalma nem pusztán a világalap leképezésének eszköze, hanem „maga ez a világalap lép elő a saját eredeti alakjában a gondolkodásunkban”, és akkor „nem tehetünk mást, mint hogy közvetlenül megismerjük az emberi tevékenységben magának ennek a világalapnak a feltétlen működését. ... A Világ Vezetője a teljes hatalmát átadta az embernek, saját külön létét megsemmisítve, és ezt a feladatot állította az ember elé: cselekedj tovább. ... Az önmagáért véghez vitt cselekedet olyan cselekedet, amely a szeretetből következik. Csak az cselekszik valóban szabadon, akit a cselekedet iránti szeretetet, az objektivitás iránti odaadás vezérel” (GA1, 198.o. ff).

Így tulajdonképpen először válik ismertté az emberben teljes erővel az a tény, hogy „felemeli” a fejét a Zodiákus köre fölé. Akkor rögtön két egymás felé haladó evolúciós folyamatba kapcsolva találja magát. Ezek közül az egyik, az emelkedő, az úgymond klasszikus, először levezette az emberiség csoporttudatát az individuálisan fogalmakban gondolkodó tudatformáig. Utána ennek a tudatnak a szemlélődéshez kell eljutnia, vagyis az eszmék ideális érzékeléséhez, majd később az imaginatív észleléshez és az inspiratív és intuitív tudatformák birtokba vételéhez.

De ha csak ilyen evolúció létezne, akkor pusztán a tudattal való munka segítségével, csak egy bizonyos egyetemes fejlődési törvény alapján fel lehetne emelkedni a szellem bármely szférájába, anélkül hogy szükség lenne a moralitás felemelésére, az Isten fogalmának elsajátítására. Akkor a Golgotai Misztériumra sem lett volna szükség, a világ és az ember megteremtése pedig mechanikus jellegű lenne. De az evolúcióról való ilyen elképzelés hibás. A fejlődés ilyen természetes menetével szemben áll a legmagasabb isteni Lény alapvető tevékenysége, akinek feltétel nélküli (motiváció nélküli) kinyilatkoztatása a teremtés irányában való tiszta szeretet volt. És ez a fejlődés másik, nem ok-okozati princípiuma, az *etikai* princípium. Erről a Bibliában ez áll: „Isten: szeretet”.

A 3. ábrán megmutattuk az őskinyilatkoztatás úgymond kétaspektusú hatását az evolúcióban, mely két részlegesen egymásra helyezett háromszög formájú. Ez a forma fejezi ki a két evolúció jellegét. Az egyenes, felemelkedő evolúciónak csak eddig van mindent meghatározó jelentősége, amíg tevékeny léte lényegi egységbe nem jut az eszmével, mint az önmagát hordozó lényel. Magasabb értelemben ez a világ Ideája, amely az Atyai Világalap Lényéből nyilatkozik meg. Az érzéki világban megjelenve maga „okozóvá”, vagyis akarattal áthatottá válik. Ez az akarat a *világot megmentően* hat, lefelé irányulva. És az ember ilyen módon, áthaladva a fentebb említett Küszöbön, de praxisában a szemlélődő ítélőerővel – az ismeretelméleti lemniszkáta metszéspontjának üres, pusztá tudatán át, tudati metamorfózison megy keresztül, amely őt mint fajt megváltoztatja: ő, az isteni teremtmény, a világot, annak lényeit a lemaradástól megmentő Isten munkatársává válik. És mellékesen megjegyezzük, hogy ebben áll a *manicheizmus* lényege (ami teljesen más, mint amit a katolicizmus tulajdonít neki).

Az etika szférájában, mondja Rudolf Steiner, „a hétköznapi tudatállapotok ... ösztönösen intuitívak”. Ezért ha olyan egyenesvonalúan, ahogy ez „A szabadság filozófiájában” történt, „megy az ember afelé, hogy a gondolkodásból kilépjen az élő moralitás szférájába, ha átugorva az imaginációt és inspirációt akar beszélni az intuícioról, akkor támaszpontja a hétköznapi morális tudatban lehet” (GA73a, 1920. 05 11.). Ez a „morális tudat” felgyorsítja akkor az emelkedő evolúciót, melyben a test, az ember egész háromtagú testének átszellemiesítése is megtörténik.

Ha az ember ebben az emelkedő evolúcióban is saját kezébe veszi a fejlődését, a beavatás útjára lép, akkor gondolkodásában először az imaginatív világ képiségéhez jut. És a magasabb tudatnak szintén ezen az első fokán eljut ahhoz a képességhez, hogy morális intuíciókat kapjon, ami a természet világában

evolúciósan csak a harmadik fokon érhető el. A morális világban *a külső észlelések mögött rögtön intuíció lép fel, vagyis a legmagasabb Isten egyenes jelenléte válik észlelhetővé*. Az embernek ez akkor is megnyílik, ha a gondolkodását áthatja spiritualitással, és akkor észre veszi, hogy a moralitásában valami olyan megy végbe, ami közvetlenül a szellemi világból impulzálódik. Ezek az impulzálók a morális intuíciók, és ezek belépnek az emberi gondolkodásba, az ember magukkal tudja őket hozni, visszatérve az érzéki világba. „És éppen ez a jelentős az emberi lényben a földön – húzza alá Rudolf Steiner – hogy belső homályos előérzetben a legmagasabbal állunk kapcsolatban, amely viszont igazi alakjában csak a fejlett tudatnak érhető el. Csak a szeretet képességének legmagasabb kidolgozása és átszellemiesítése által érhető el az, ami intuícióban megnyilatkozik. Az ember számára lehetővé kell válnia, hogy **a szeretet képességét megismerő erővé tegye**” (GA227, 1923. 08. 20.).

A szeretet átszellemiesítésének előfeltétele a *lelkiismeret* fejlődése. Az ember földi emberként egy magasabb egyfajta árnyképét viseli magában: a morális lelkiismeret tartalmában. „A lélek mozgásai és az intuíciók közötti átmenetnél keletkezik a lelkiismeret minden mozgása. A lelkiismeret ebben az átmenetben van, ha meg akarjuk találni a helyét” (GA115, 1911. 12. 15.). De mivel az átmenet mind a lélek jellemi adottságában, mind pedig fogalmi alapjában (e fogalmak jelentését kicsit később magyarázzuk meg) is megtörténik, így az embernek lelkiismeretre a saját gondolkodó szellemeként is szüksége van: mint *logikai lelkiismeretre*. Hiszen az, ami a lelkiismeretben él, azt egyszerűen a tiszta gondolkodás tudattalan intuíciója által, tudattalan morális intuíció által kerül a szellemi világból. A valódi, lelkiismeretből fakadó morális impulzusok olyan *morális intuíciók*, melyek a szellemi világból erednek, melyeket aztán valóságukban először az inspiratív és intuitív megismerésen keresztül lehet megtalálni, vagyis a gondolkodás akarattal való áthatása által, ami képi jelleget ad neki, elszakítva a gondolkodást az idegrendszerrel stb.

A morális intuíciók megkapásának képességé Rudolf Steiner még „*morális fantáziának*” is nevezi, és ilyen magyarázatot ad: „A szabadságunk azon nyugszik, hogy az észleléseink világa maja. A lényünk házasságra lép a majával és ezért válik szabaddá. Ha a bennünket körbevevő világ valóság lenne, akkor ez a valóság kényszerítene minket és nem lennénk szabad lények... A szabad ember titka azon nyugszik, hogy átlátja a kapcsolatot az észlelések világa, mint maja, a valóság egyszerű tükrözése, és az ember önmagán keresztüli impulzálása között. Az embernek önmagát kell impulzálnia, ha az, aminek benyomása alatt áll, többé nem készletre cselekedetre. ...

A morális fantázia, úgy mondanám, ellentéte a tükrözésnek. Ami körülöttünk mint külső fizikai valóság terül el, az tükrözés, benne a dolgok tükröződnek nekünk. A morális fantázia egy panoráma, melyen nem látunk keresztül. Ezért minden dolog fantáziaként jelenik meg számunkra. De a dolgok mögött maguk az impulzusok állnak: imaginációk, inspirációk, intuíciók, melyek hatnak. Ha az ember nem tudja, hogy ezek hatnak, hanem csak kapja a tudatában, a köznapi tudatában a tetteik következményét, akkor ennek fantázia jellege van. Ilyen eredményei vannak a morális fantáziának: szabad hajtóerők, és nem olyanok, melyek vágyakból, szenvedélyekből, affektusokból erednek... A lényeg az, hogy az ember egy érzést fejlesszen, egy egyre növekedő érzést ... hogy itt, a Földön ő azért van, hogy olyan dolgokat végezzen, melyek nem egyszerűen az ő személyiségét, individualitását érintik, hanem amelyeken keresztül az valósul meg, amit a Korszellemek akarnak (GA179, 1917. 12. 15.).

Az út, mely az Ént szabad akarathoz vezet

Jákin és Boáz, Ábel és Káin

Ha figyelmesebben tanulmányozzuk, hogyan vázolja Rudolf Steiner „A szabadság filozófiája” 9. fejezetében a tevékenységre való motívumok és hajtóerők lépésenkénti fejlődését a szubjektumban, akkor aránylag könnyen eljuthatunk annak felfedezéséhez, hogy a szerző a *háromtagú lélek* szerkezetének analízisét adja valójában. Két oldalt, két alapot különít el a lélekben, melyek polárisan szemben állnak egymással, állandóan ellentmondást szülve, melyeknek megoldásából áll a lelki élet. Az alapokat a lélek érző és gondolkodó része képzí. Az elsőt ezek közül Rudolf Steiner „jellemi adottságnak”, a másodikat „fogalmi alapnak” nevezi. Mi egyszerűen alapnak fogjuk nevezni mindkettőt. Ezek mentén felemelkedve az ember a magasabb individuális princípiumot realizálja önmagában. Ennek a felemelkedésnek minden fokán egy saját, a többi foktól eltérő kölcsönhatás megy végbe az érzés, a gondolat és az akarat között. Az akarat, amely bizonyos módon a lélek „tengelye”, impulzusok készletnek cselekedetekre, melyek a gondolkodásból és érzésből, az észleletek és fogalmak lélek általi megtapasztalásából születnek, a lelki élet alacsonyabb megnyilvánulásaitól mozog a magasabbak felé, ahol morális intuíciók adnak jelet magukról.

A lélek két említett alapja nem formaság, nem séma, azok még az ember organikus szerkezetében is kifejeződnek. A közöttük lévő kölcsönhatást egy lemniszkáta mentén végbemenőnek lehet elképzelni, amikor a jobb hurokjának tartalma túlcsoordul, metamorfizálódik a balba, és fordítva. A lélek minden rétegében a saját lemniszkátája működik. Ha összegezzük ezeket, akkor a lélek két alapja egyfajta „pillér”, oszlop formájában áll előttünk, melyek ellentmondó, gyakran még egymást kölcsönösen tagadó viszonyban állnak egymással. A lélektestben gyökereznek, sőt még a többi testben is. A „Manasz” egyfajta egyesítő „architrávként” fekszik az oszlopokon. Az oszlopok fiziológiai megfelelője a artériás és a vénás vérkeringési rendszer, melyek között a kölcsönhatás valóban lemniszkáta mentén megy végbe.

A bibliai ezotériában a testinek, lelkinak és szelleminek ez a kölcsönös kapcsolata a két fa, az élet fája és a tudás fája képében jut kifejezésre, továbbá a két oszlop: Jákin és Boáz képében (l. még a 9a ábrát).

Foglalkozzunk egy kicsit ezeknek a fogalmaknak az ezoterikus etimológiájával. Emlékezzünk Christian Rosenkreutz „Aranylegendájára”, mely elmondja, hogy amikor Ádám fia, Sét – ő foglalta el a megölt Ábel helyét – elérte a szükséges érettséget, akkor meglátogathatta a Paradicsomot. Ott meglátta, hogy az Élet fája és a Tudás fája összefonódott egymással. Három magot vett belőlük, és lehozta azokat a Földre. Amikor az apja meghalt, behelyezte a szájába ezeket a magokat, és Ádám sírjából hatalmas fa nőtt ki. Ez a fa hőséget és lángot sugárzott ki, és azok számára, akik képesek volt ezt látni, a láng két betű formáját öltötte: J és B. Ezek két szó kezdőbetűi, melyek jelentését a következő módon lehet lefordítani: „Vagyok, Aki volt; Vagyok, Aki van; Vagyok, Aki lesz”. A fa három törzsre ágazott, és Sét részeket vett belőlük, melyeket, ahogy Rudolf Steiner magyarázza, „a világfejlődésben különböző módon használtak” (GA265, S.343).

Egyszer ebből a fából készült Mózes varázsbotja, másszor a Salamoni Templom kapunyílását keretezték vele (II betű alakjában). Később a léviták meggondolatlanul a Bethesda tóba vetették ennek a

keretnek mindhárom részét. Amikor onnan kivették őket, akkor híd alakjában a Kedron patakra fektették, amelyen Krisztus az Olajfák hegyére ment az utolsó éjszaka. Belőlük készült a Golgota keresztje.

Ez a rózsakeresztes legenda. Tartalma alapján igazából kimeríthetetlen. Képi formában fejezi ki a földi éon lényegét és az ember létesülésének ezoterikus titkát. Az új időkben a legfontosabb feladatok közé tartozik a megértése, melyeket az emberi Én szabadság felé haladásának útján kell megoldani. Rudolf Steiner közléseinek köszönhetően ismertté vált, hogy a két mágikus szó együtt annak a lényegét rejt, amit Isten a Földre hozott, ezt mondva: „Én vagyok az ÉN VAGYOK”. Először Mózesnek hangzottak fel ezek a szavak az érzékfeletti világból az izzó túskebokorból, mint az eljövendő Messiás hirdetése. A kanonikus szövegben ezt így fordítják: „Én vagyok a Létező” (2Móz 3,14). Héber nyelven (a Rudolf Steiner által adott deutsch átírásban) ez így hangzik: „Ehjuh – ascher – Ehjuh” – „Én vagyok Én” (uo. 341.o.). Ilyen módon, Jákin és Boáz képileg, de még a nevükkel is az „Én vagyok”-ot jelenítik meg az embernek. Deutsch-ul ez így hangzik „Ich bin”¹¹. Az I betű, mellyel a deutsch Én (Ich) kezdődik, közel áll a J félmássalhangzóhoz. Különböző nyelvekben az „én” névmásban az „i” és „j” között hangeltolódás van, Az orosz „я”-t a „j”-vel analógnak lehet tartani. Az orosz „я”-t a „j-a” kettőshangzójaként hangzik; az angolban az „I” (én)-ben ennek ellenkezője van: „a-j”. A kétszeres „и”, amivel az oroszban «Иисус» [Iisus] Jézus neve kezdődik, szintén az a „i”-ből „j”-be való átmenet tendenciáját tartalmazza: az európai nyelvek Jesus-ához.

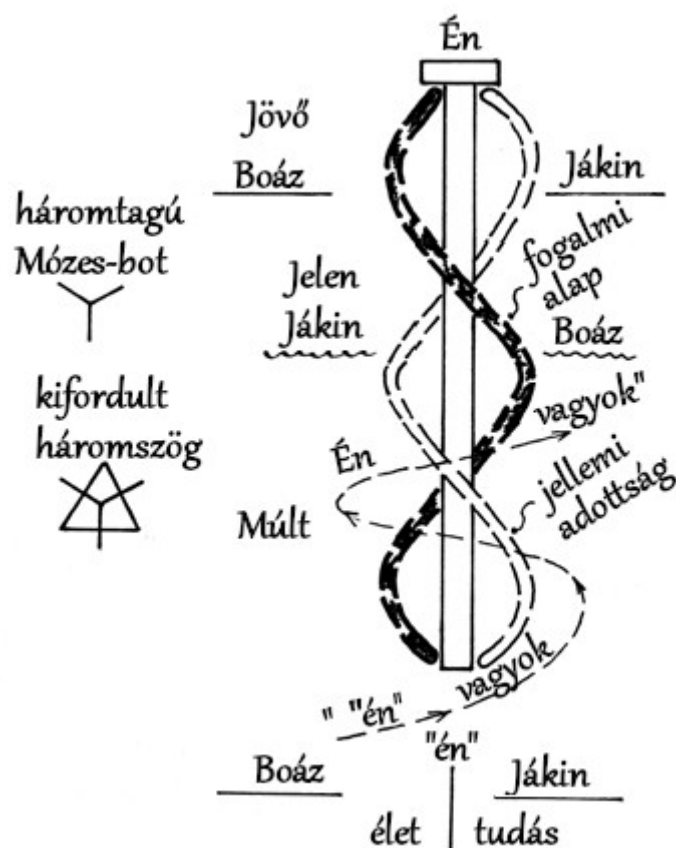
A latin „B” (Boas) betűvel kezdődik a deutsch „bin” (vagyok) szó. Az orosz nyelvben van egy szó: a „бытие” [„bytije“], és ezért oroszul az „Ich bin”-t (Én vagyok) ki lehet így is fejezni: „Én-lét” (vagyis mint J és B betűk). Így az indo-európai nyelvcsalád nyelvgeniuszai Isten nevének ősi szent hangzását fejezték ki, amikor kialakították az ember legfőbb kincsének, az emberben Létező létének a megnevezését, nevét.

Ha az emberi lélek „oszlopaít” a most elsajátított értelemben átéljük, akkor megértjük a közöttük lévő ellentmondást is. Az individuális Én fejlődése az ember vörös vérében veszi kezdetét, de mivel hierarchikus jellegű lény, idegen az érzéki világegyetem másletének, tagadja azt [a vért]. Azt is mondhatjuk, hogy a máslet is tagadja őt [az Ént]. Ez Ábel és Káin ütközése. A magasabb Énnek, a létének tagadása erejével születik az alacsonyabb „én”, amely nélkülözi a létet; *az ő „vagyok”-ja [vagyis az „én vagyok”]- csak a megismerés aktusa.*

Az alacsonyabb „én” a magasabbal fiziológiailag a kék véren keresztül konfrontálódik, melyben a vörös vért „megölik”. Még mélyebben fejeződik ki az alacsonyabb és a magasabb Én közötti ellentét a vérrendszer és az idegrendszer szembenállásában; a háromság-emberben – a tudás és az élet szembenállásában. Ez a szembenállás az evolúció menetében változik, ezért a bibliai oszlopok a jelentésüket a jelenből kiterjesztik mind a múltba, mind a jövőbe. Az ilyen lényegüket fejezte ki Mózes mágikus botja, mely nem más volt, mint Merkúr-bot (ezért mondják, hogy „vizet” szakasztott a sziklából – Merkúr-folyamat), melynek tengelye éppen az Én mozgását fejezi ki a szabad akarat felé, mely mozgás három metamorfózison megy át a háromtagú lélekben (a bot köré tekeredő kígyók). A lélek a közvetítő a test és a szellem között. Metamorfózisait a háromtagú test metamorfózisai előzik meg, felülről pedig a háromtagú szellem metamorfózisai lépnek fel.

A bibliai oszlopok ezeknek a folyamatoknak az összességét szimbolizálják az Én aspektusában, amely az emberben időben és térben testesül meg. És mindezt a Merkúr-bot is ábrázolja (17. ábra)

¹¹ A nyelvgeniusz hatására a deutsch Ich-ben Jesus Christus nevének kezdőbetűi egyesülnek.

17. ábra

Ha megismerkedünk Rudolf Steinernek az általunk kidolgozandó témával kapcsolatos összes közlésével, akkor azzal ütközünk, amit az Antropozófiában a módszertanát ignorálók ellentmondásoknak neveznek, melyet mintegy ők fedeznek fel. Valójában Rudolf Steiner különböző aspektusokhoz fordul, mindenekelőtt időbeliekhez, amikor az oszlopok jelentését értelmezi. Eredeti létükben (a Paradicsomban, vagyis a Lemúriai korszak közepéig) a lét és a tudat magasabb egységét fejezték ki, melyben az összember, Ádám az anyagba való süppedése előtt volt. A „létet” ebben az esetben úgy kell érteni, mint az Atya akaratát, a „tudatot” pedig, mint a Szent Szellem kinyilatkoztatását, melyet az isteni Hierarchiák, a kozmikus intelligenciák tevékenysége közvetít. És ez akkor még lényegében két Hiposztázis, és nem két pólus. Ami egyesíti őket, az a Fiú Hiposztázis.

Amikor az első ember sűrűbb létbe, a Földre ereszkedett, elveszítette – fiaiban – korábbi egységét. Érintkezett a levegő-tűzzel – „élet leheletét lehelték” az orrába; és mi volt ez az élet? Ez az élet a vörös vér képződésével kezdődött. Az artériás vér rendszere fokozatosan áthatotta az embert, az ágas-bogas fához hasonlóan. „Róla a keresztény ezotéria ezt mondja: ez a tudás fája. Az ember... harapott a vér vörös fájából. A vér vörös fájának felállítása, amely a tudás igazi fája – ez a bűn (GA265, 1907. 05. 21.), – így beszél Rudolf Steiner az általunk tárgyalt előadásban, tekintetbe véve, hogy a vér volt az alacsonyabb „én” első kifejezése, amikor az én még nem rendelkezett a reflexióval, csak az érzékek észlelésének tapasztalatával, a vér pedig azok hatása alatt kiépítette az idegrendszert és a légzésrendszert is, a táplálkozási rendszert is. A környezettel való csere bonyolódásának mértékében – mivel az materializálódott – a vérkeringési rendszer differenciálódott, és létrejött a vénás vér rendszer. A bibliai

mítoszban ezt az állapotot Ádám két fiának: Ábelnek és Káinnak a születéséről szóló elbeszélés tükrözi. Ábel az isteni kinyilatkoztatásra mint tevékenysége motívumára apelláló ember képviselője; a képességeit ő nem fejleszti, hanem fentebbről kapja, mindenekelőtt a tisztánlátás adományát. Káin pedig annak az embernek a képviselője, aki az érzéki valóság birtokbavételéhez a tudati erőinek fejlesztésével törekszik. A káinita – gyakorlati ember, tudós; az ábelita – született pap, aki Isten Országát keresi magában. Rudolf Steiner a káiniták tipikus képviselőjének Keely mérnököt nevezi, aki egy olyan motort talált fel, amely a hangrezgések elvén működik, az emberi beszéd által és lelki típusú hullámzásokkal működésbe hozva; tipikus ábelita Lev Tolsztoj volt.

Ábel és Káin a földi emberiség születésének kapujánál áll. Polaritásuk nem csak a vörös és a kék vérben gyökerezik, hanem még mélyebben – a vér és az ideg, a világszimpatia és a világantipátia szembenállásán. Egy meghatározott, és értést, nem pedig emocionális izgatottságot követelő értelemben Káin az Istenek „mostohafia”. Benne, földi gondolati tevékenységében meghal a kozmikus szellem. A Föld és az emberi test ásványosodása Káin „bűne miatt” megy végbe – áldozatának füstje a földre száll, ahogy a Biblia mondja. A hét kehely, melyekről az Apokalipszis ad hírt, a szellem anyaggal szembeni „antipátiájának” jövőbeni kifejezése. Az emberben a magasabb szimpatia kifejeződése a szívtől a fej felé áramló éterizáló véráramlás.

Most teljesebben megérthetjük a harag misszióját a lélek fogalmi alapjának nevelésében. Rudolf Steiner ezt mondja: „Az isteni szeretet ellentétét isteni haragnak nevezzük. Ez egy „technikai” kifejezés. Míg ez a szeretet a negyedik kultúrfokon [korszakban] az embernek be lett vésve, míg egyre melegebbé válik (a 6. és 7. kultúrkorszakban) ... addig az is nő, ami az anyagot maga körül egyre keményebbé teszi: az isteni harag” (GA104, 1908. 06. 25). Ez a világdualizmus másik kifejeződése. Az anyag, amely nem képes véglegesen átmenni a szellembé, ki lesz vetve az evolúció normális menetéből, és a Jupiter-eonban egyfajta kozmikus maradványt képez – a jövő Jupiterének ásványosodott kísérőbolygóját. *Ezért a földi ember feladata az is, hogy életet vigyen a gondolkodásba, hogy az megszűnjön „eltaposni” azt, ami az ő keletkezése következtében esett le, maradt el.*

De egyelőre az emberi énség létezésének nevében a kék vérnek meg kell „ölnie” a vöröst, a gondolkodásnak az ideget. Ha nem képződne vénás vér, akkor az ember elveszítené egyedi vonásait és elfeledkezne az isteni származásáról. A vörös vérben gyökerezik az élet, de az illuzórikus, mivel fiziológiai jelleget hordoz. Jákin „azt az életet szimbolizálja, mely az Atyai szellemtől ered ...” (GA112, 1909. 07. 07.). Ez a természet élete, amely mulandó, és ha ez uralná az idegek életét, akkor azok elveszítenék azt a képességet, hogy közvetítsék az észlelések tudatosítását; lehetetlenné válna a gondolkodás. Ezért a vörös vér tendenciájával szembeáll a kék tendenciája; sőt, ez utóbbi a legvégén legyőzi a földi életet. A halál erősebbnek bizonyul, megsemmisíti azt, ami egyébként önmagában veszítené el magát. De annak a megsemmisítése, ami egyébként elveszítené önmagát, a feltámadásra való felhívást jelenti! (uo.)

A testben való életünk amiatt veszíti el magát, mert az az evolúció gyümölcse, ahol minden keletkezik és elmúlik: vagy meghal, vagy metamorfizálódik. Magának a világevolúciónak a menetében nincs erő a felemelkedésre, melynek a földi eon közepétől általánossá kell válnia. Benne (a világevolúcióban) növekvő erővel hatnak a luciferi-ahrimáni szellemek, akik csak sűrítik az „isteni haragot”, mely természeti folyamaton keresztül vezet el az embert az istenektől. Ezért Jákin oszlopa mintegy figyelmezteti az embert, hogy neki Ábel életébe és tudatába lép, vagyis a *csoporttudat* határai között tartózkodik. Boáz oszlopán keresztül az ember a halállal került rokonságba, de egyidejűleg

elnyerte az *erőt*, hogy áthaladjon a „halj meg és legyél [werde]” ponton, hogy levegye magát, mint alacsonyabb „ént” és a magasabb „Én vagyok”-ban támadjon fel. Együttvéve, ahogy Rudolf Steiner mondja, „élet nincs sem Jákinban, hiszen benne a szellemtől a test felé való átmenettel van dolgunk, sem Boázban, hiszen benne a testtől a szellemhez való átmenettel van dolgunk. Az egyensúly – íme ebben van a lényeg” (GA265, 353. o.). A lélekben éppen a két oszlop egyensúlyi viszonyát veszítette el az ember, és ezért vált dualistává. A monizmus kereséseiben az elveszett, Istennel való újraegyesülést garantáló egyensúly utáni vágyakozás fejeződik ki,

A Paradicsomból való kiűzetés előtt „amikor az ember még az Istenség ölében volt, maga az Istenség tudta összefonni azt, ami az ember életét és tudását jelentette; a jövőben eljön a pillanat, amikor az ember a kitágult tudat segítségével önmaga válik képessé átalakítani önmagában a kék vért a vörösbe; akkor önmagában tesz szert arra a forrásra, melynek köszönhetően *a vér kék fája az élet fájává válik*. ... Így él ebben a képben az előre és hátratekintés” (uo. 345.o.).

A Merkúr-botban (l. 17. ábra) ezt a szemléletet úgy tudtuk konkretizálni, hogy bemutattuk az itt végbemenő átalakulások mindhárom aspektusát. Ha elképzeljük, hogy a bot bal oldala az életet fejezi ki, a jobb oldala pedig a tudást, akkor világossá válik, hogy a két oszlop princípiuma a Föld-eonban *háromszor* váltja a jelentését. Épp erről van szó Rudolf Steinernél, és csak a dilettáns lát itt ellentmondást. A lélek jellemi és fogalmi alapja, ha bennük a szabadság felé haladó Én működik, mindazt, amit a két oszlop fejez ki, egységbe vezet, következésképpen átalakító hatást gyakorol még a testiségre is– a szerves folyamatokra és az anyagra. Ezek a szabadságot kísérő jelenségek.

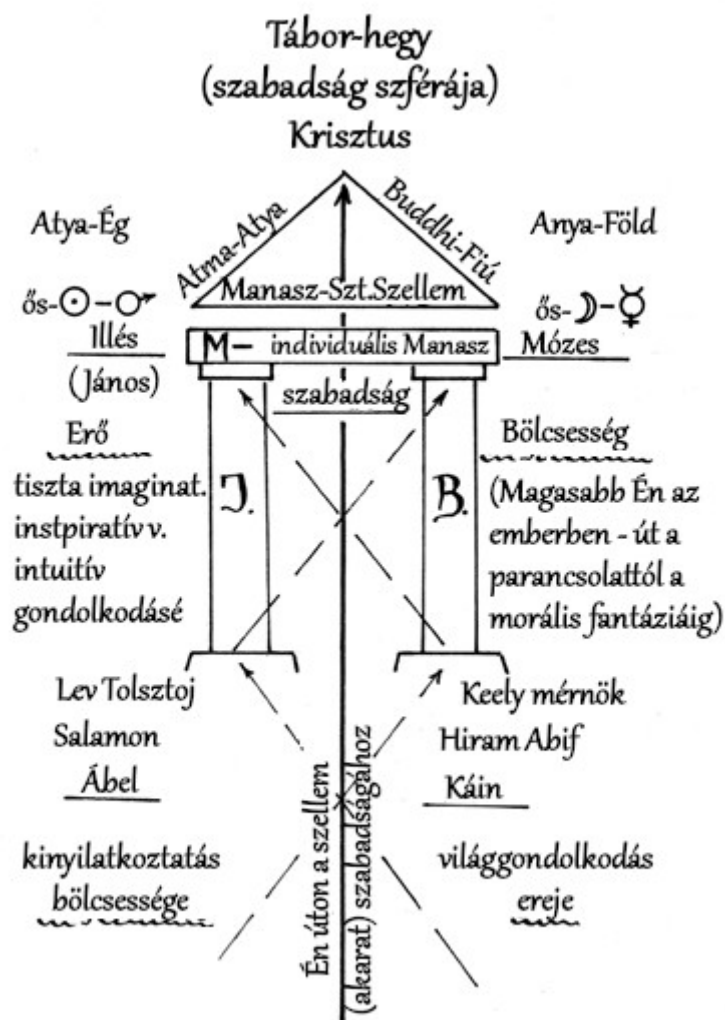
*

A szellemi világban, asztrális szinten, a 4., fizikai-éteri glóbuszba való lépés előtt, mely 7 gyökérfajból áll, az ember az evolúció Atyai, éteri-fizikai áramlatának, mely a múltból a jövőbe halad, és a Szent Szellem asztrális áramlatának egysége volt, mely a jövőből megy a múltba. A Világi, Krisztusi „ÉN VAGYOK”, őt csak felülről beárnyékolta. A tudás fája akkor a paradicsomi Jákin volt, az élet pedig a paradicsomi Boáz (l. 17. ábra, alsó rész). És azok egyek voltak, az örökkévalóságból előlépve; az evolúció folyamata választotta szét őket.

Ahhoz, hogy a világ múltja beléphessen a jövőbe, a jövő pedig öntudattal hassa át az egyetemes múltat, Jákinnak és Boáznak helyet kellett cserélni az emberben. Az élet fája, Boáz a halál fájává vált az alacsonyabb absztrakt tudásban, az isteni bölcsesség fája – Jákin – pedig időbeli, természeti és lelki létté vált; a tudat az emberben elkülönült a világtudattól, sőt még szemben is állt vele. Az ember, hogy ne váljon a szellem örök „opponensévé”, időszakosan kezdett megszületni és meghalni. Egy összetett lelki folyamat fejlődött benne: az észlelések, a gondolkodás és a tevékenység hajtóerőinek és motívumainak élete, a feltételes és a szabad moralitás hatása, stb.

Az ember, evolúciós feladatát teljesítve, most törekszik áttenni az életet Boáz oszlopára. Épp őt támasztotta fel Krisztus. áthaladva a halálon a Golgotán. Azóta a szemlélődés törvényei alapján gondolkodó ember szert tehet az Énben az életre. Akkor felmegy a Szent Szellem világába, az individuális Manaszhoz, tudatosítja az életet. Gondolkodásával akkor nem a fizikai, hanem az étertestre támaszkodik: az élet- és a kémiai (hang-) éterből harap. A Logosz mint az Énjének élete hangzik fel benne. Ilyen Jákin és Boáz jövőbeni konstellációja. Benne helyre lesz állítva a múltbeli, a paradicsomi egységük, *de individuális alapon*.

Az ősi lemúriai gyökérfajban Ábel és Káin előzetes egysége az ábelita Sétben – a jámborság szimbólumában valósult meg. Az egész Ószövetség ilyen egység jellegét hordja. Az Újszövetségben Krisztus adja Káinnak az erőt, hogy tovább „ne ölje” Ábelt, felemelve a lélek mindkét alapját a morális intuíciók világába. A Tábor-hegyen jelent meg az emberiség számára az újszövetségi konstellációja: Illés – az erő princípiuma – Jákin oldalán és Mózes – a bölcsesség princípiuma – Boáz oldalán. Az erő ebben az esetben az észlelés erejét jelenti, mely az ideális észlelésekig, a 13. (szintetikus, mindent egyesítő) érzék fejlődéséig emelkedik. És amikor Boáz Jákin helyére kerül (l. 17. ábra, felső rész), Mózes bölcsessége, újra egyesülve a szeretettel, felemeli a fogalmi alapot a morális fantáziából kiinduló teremtés képességig („A szabadság filozófiája 12. fejezetének témája). Így a Jákinban lévő szellemi élet veszi át a Boázban lévő élet helyét. Ami egyesíti őket: Isten Szeretete az emberben, vagyis Krisztus, aki Sét helyére áll: Szeretet mint „az Énben újjászületett bölcsesség eredménye” (GA13, 416.o.) (18. ábra).

18. ábra

Illés – mondja Rudolf Steiner – az embereknek Jákin oszlopáról, mint az erő oszlopáról hozott hírt (l. GA104. 1908. 06. 26.). Ez az individuális élet ereje a háromtagú lélek jellemi alapján. Az étertest erői dominálnak benne; ezekből kell kialakítani a fej területén az „éteri szívet”. Az étertest a Nap-eonban vésődött az emberbe, a Föld-eonban a Napot a Mars képviseli. A harmadik formaállapotban (glóbuszban), vagyis az asztrális szinten, a Mars erői átmentek a Földön, és önmagukkal táplálták, a vas szubsztanciáját – a piros vér alapját vitték bele. A Marsnak ez az áthaladása még a 4. glóbuszon is tartott; amikor

végbement, a vezető lények elvették a Marstól az értő lélek számára a káma-anyagot (a vágyak anyagát – G.B.), és az itt, a Földön a meleg vérben (az árészi harcosok vérében) találta meg a fizikai »szekerét« (GA89, 1905. 11. 25.).

A modern Merkúr a földi eonban az Ős-Hold eonját képviseli, ahol a teremtésben a kozmikus bölcsesség uralkodott. A bölcsesség emberi képviselője a Földön Mózes, kezében a Merkúr-bottal. A Merkúr bolygót, mondja Rudolf Steiner, az ember sosem fogja lakni, de az Atlantiszi kor közepétől különös kapcsolatban áll az emberben lévő káma-Manasz-anyaggal, a magasabb, tiszta vágyak anyagával. A vezető lények a tudati lélek erőivel ruházzák fel. A víz-elem, a Merkúr-folyamat – lényegében ezeknek a hatásoknak a hordozói, melyek előkészítik a Földet 5. glóbuszon való áthaladására – melyben asztrális szintre lép – a Merkúr éteri szféráján keresztül (l. uo.).

Ez az a két oszlop, melyen Krisztus a Tábor-hegyen áll, a Színeváltozás Misztériumát megvalósítva, mely megjeleníti azt a folyamatot, amellyel befejeződik a földi fejlődés, „megjelenik a Nap, a szeretet szellemi Napja, a szeretet földi missziójának kinyilatkoztatása, mely a Nap-Marsra és a Hold-Merkúrra, Illésre és Mózesre támaszkodik” (GA104, 1908. 06. 26.).

A színeváltozást János apostol is megtapasztalta, amikor kinyilatkoztatásban megjelent neki egy „Angyal” Nap-arccal, szivárvánnyal a feje körül, „a tengerben és földön” állva, egy bizonyos könyvet nyújtva neki, mellyel az embernek azonosulnia kell, mint szellemi táplálékot magába fogadni, „nem én, hanem Krisztus énbennem”-mé válva. „A szabadság filozófiája” egy gyakorlati kézikönyv, mely megtanítja, hogyan lehet ezt a beavatási aktust végrehajtani. Ez a könyv Mózes-Merkúr bölcsességének szellemében íródott, aki Káin, Hiram Abif útján ment; de magába zárja Illés-Keresztelő János átváltoztató erejét is, amely képes az anyagot szellembe fordítani.

A Hübernai Misztériumokban, ahogy azokat Rudolf Steiner vázolja, Jákin oszlopa a Tudomány előképeként, férfias jelleggel, bolygókkal körülvéve jelent meg a tanítványoknak. Boáz viszont a Művészet, a fantázia ősképe jelenítette meg, és női jellegű volt. Közülük az első ezt mondta:

„Én vagyok a tudás.
De ami én vagyok, az nem a lét”;
a második ezt mondta:
„Én vagyok a fantázia.
De az, ami én vagyok, nem tartalmaz semmilyen igazságot”. (GA232, 1923. 12. 07.)

Rudolf Steiner táblarajza krétával, mint illusztráció a Hübneri Misztériumokról szóló előadáshoz. A bal oldali alakon „Tudomány” felirat, a jobboldalin: „Művészet”

Ezekben az átélésekben a jelentől a jövőbe való átmenet titka rejlik, melyet „A szabadság filozófiája” 9. fejezete tár fel. A jellemi adottság megtisztításán és individualizálásán dolgozva ez ember magában eljut a vörös vérnek a kék vér feletti győzelméhez: a vér éterizációja és az „éteri szív” kidolgozása (először a fej területén) révén. (Ez megfelel a Merkúr-bot középső részéből a felsőbe való átmenetnek; l. 17. ábra). Akkor *az élet belép a tudásba*. Íme az ilyen átfordulás meditatív formulája:

Jákin: „A tiszta gondolatban önállóságra teszel szert,
mely képes önmagán megállni.
Alakítsd a gondolatot képpé,
s a teremtő bölcsességet tapasztalod meg”.

(Ilyen lesz a jövő tudománya – B.G.) (GA265, 347.o.)

Az ember, lelkének fogalmi alapján dolgozva, az igazság egyfajta „ragyogásától”, amilyennek az a művészeti alkotásban megjelenik, a morális fantáziához jut el, tevékenységének motívumait a morális intúciók világából kezdi meríteni, a Káin által megdicsőített – képszerűen kifejezve – *tudással belép az életbe*, individualizálja Ábel csoportos, papi bölcsességét. Az ilyen átalakulás meditatív formulája a következő módon hangzik:

Boáz: „Sűrítsd az érzést a fényig –
és akkor feltárod a formaképző erőket.
Anyagosítsd (tárgyasítsd) meg az akaratot (a gondolkodásban – G.B.) a lényegig –
és akkor a világlétben fogsz teremteni” (uo.)

Megmagyarázva a két említett meditatív formulát, Rudolf Steiner azt mondja, hogy a formaképző erő az *első* mondás értelmében nyílik meg, a második értelmében pedig mágikussá válik. A Merkúr (Mózes) botja az élet „vizét” képes fakasztani az ember mineralizálódó fizikai testéből, átszellemiesítve azt. Ehhez a lélek két „oszlopát” meg kell tanulni kivezetni a hanyatlás „statikájából”, valódi Próteuszokká tenni őket.

Az ilyen átalakulások legmélyebb Misztériuma jelenik meg számunkra a két Jézus-fiú – a Salamoni (bölc, királyi) és a Nátáni (papi) vonalból – születésének titkában. Ez azonban egy hatalmas, önálló, mélyen ezoterikus téma az Antropozófiában, habár „A szabadság filozófiája” is ad hozzá megközelítéseket.

Ilyen módon felnyílt számunkra, hogy mennyire összetett, tágas, mély az emberi faj két típusa – az ábeliták és a káiniták – létezésének problémája, hogy mennyire összetett e probléma genezise a világ- és emberi evolúció folyamatában, mennyire hatalmas és sokféle szerepe van a földi ember szinte minden viszonyának alakulásában. Az ilyennek következménye kell, hogy legyen az ember élete számára a szellemi világban is.

A probléma univerzalizmusát még az is mélyíti, hogy *minden* ember magában hordja ezt a két princípiumot: az ábelit és a káinit. És ő – a Föld-Anya és az Ég-Atya fia – képtelen a föld individuálisát kibékíteni az ég egyetemességével, az ég individuálisát pedig a föld egyetemességével. Ezért ez a két princípium, melyek ellentmondásai az evolúcióban gyökereznek, az ember individuális létesülésének *motorjává* kell, hogy váljon, de mivel nem tölti be benne a szerepét, ezért szétszakítják az emberi lelket, elviselhetetlen fájdalmat okoznak neki. *Mivel az ember ezt nem érti, törekszik objektiválni, kívülre vinni ezt a fájdalmat, de ott ez számos ellentmondást, polarizációt okoz a szociális-politikai, a vallási és más életben. Ahhoz, hogy ezek megoldhatókká váljanak, az embernek önmagában kell tudnia megoldania őket. Ehhez meg kell szereznie a szükséges tudást és erőt, hogy az igazságot ne cserélje fel az irracionálizmussal, a szépséget a rúttal és visszataszítóval, a jóságot az amoralitással.*

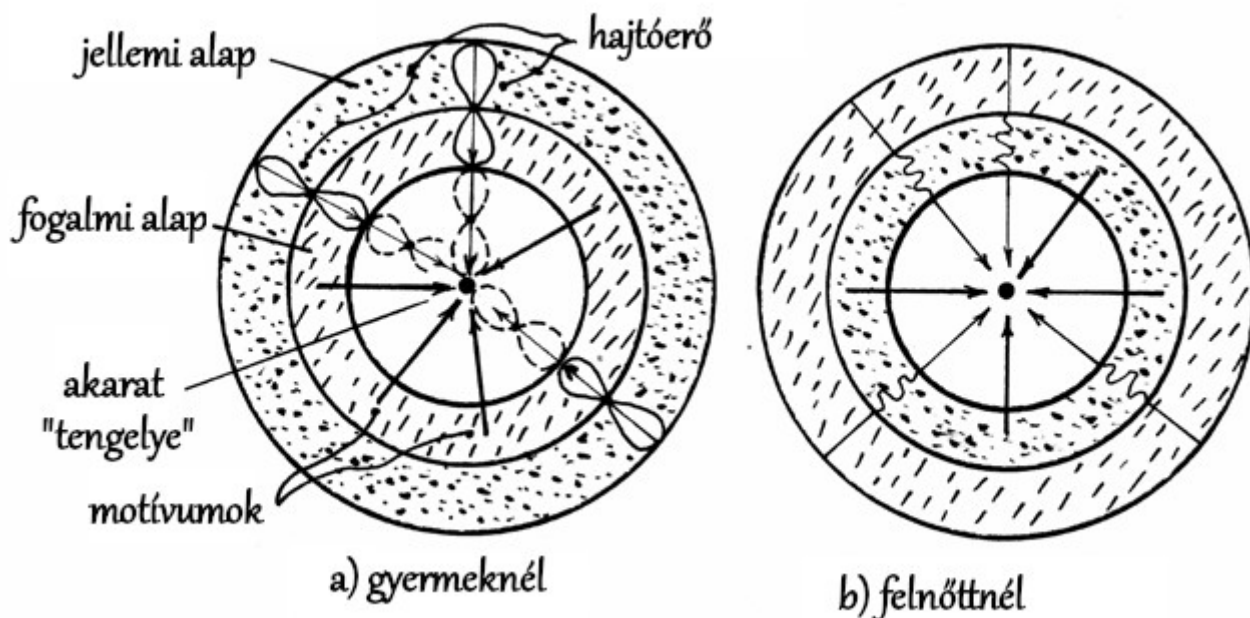
Ez az ember három istennője – az Igazság, a Szépség, a Jóság. Ők vezetik az embert azon az úton, melyen idővel maga fog istenné válni.

Szabad akarat és érző lélek

Ha a lelki élet egyes fokára úgymond „felülről”, „metszetben” tekintünk, akkor nem tisztán feltételezés, ha azt körök sorának képzeljük, melyekből egyesek a jellemi adottságnak (alapnak), mások pedig a fogalmi alapnak felelnek meg. Az egymáshoz viszonyított elhelyezkedésük, következőképpen pedig a két alap egymásra hatása változik, ha az egyik lelki szintről felemelkedünk a másikhoz. Mindenekelőtt a személyiség ontogenezisében változnak. Az emberben először, az érzékszervek fejlettségének mértékében, a jellemi alap (adottság) születik meg, benne pedig elkezd érni a fogalmi alap (19. ábra). A Waldorf-iskolában a tanulás metodikája ennek a ténynek az ismeretén alapul. Hogy milyen hatásoknak van kitéve a gyermek létesülő jellemi alapja (adottsága), attól függ az intellektuális képességeinek fejlődése. Ha ez utóbbit törekszünk korai gyerekkorban fejleszteni, az reménytelenül eltorzítja a jellemi alapot.

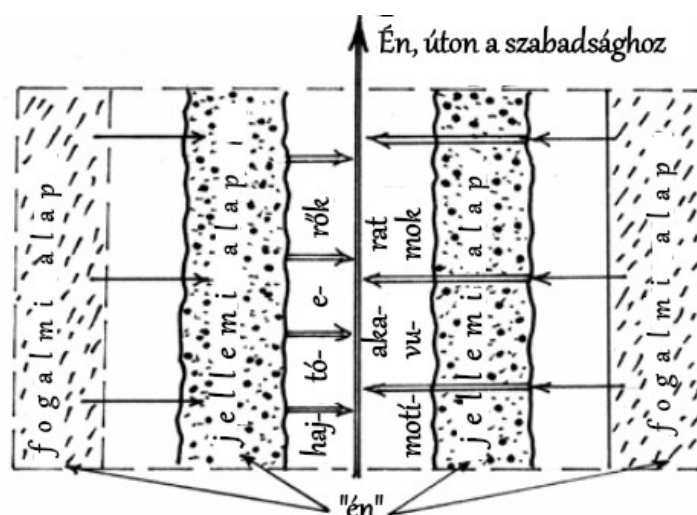
A felnövés mértékében erősödik a fogalmi alap, és túllép a jellemi alapon, azt önmaga alá rendeli: az értelem kezdi az érzelmeket kontrollálni. Helytelen fejlődés esetén az értelem az érzelmekre szarító

hatású lehet, s ennek következtében a lelki élet elszegényedik, elszíntelenedik. A valós lelki életben a gondolatok és érzések összetett játékanak van helye, melyek állandóan metamorfizálják egymást. Ennek a játék-metamorfózisnak az eredményei *motívumok és hajtóerők* (késztetések) formájában elérik az akaratot, és cselekvésre vezetik azt. Ezért amit a 19. ábra ábrázol, a lelki élet csupán alap-sémájának lehet nevezni, de a valóságban, amikor a háromtagú lélek valós életéről van szó, akkor a képe természetesen sokkal bonyolultabb.

19. ábra

„A szabadság filozófiája” 9. fejezetében Rudolf Steiner megmutatja a „szabadság eszméjének” létesülését a felnőtt ember, az öntudatos személyiség lelkében, akinek a lelki életében a kiinduló pozíció legalább az alacsonyabb „én” tevékenysége az érző lélekben. Ez a tevékenység nem egyértelmű, és hogy feltárjuk, szükséges elképzelnünk a lelki élet, mondjuk függőleges metszetét. Benne azt találjuk, hogy az érző lélekben a jellemi alap – amely az ő alapjának: a lélek-testnek az ösztönéletével táplálkozik – tevékenysége elemi erővel hat. A lélek külső, fogalmi rétege (én-tudat) csak a jellemi alapon született, és az akaratra közvetlenül ható hajtóerőket viszi az ember tudatáig. De a lélek úgymond „másik oldaláról” (a körmetszete (ld. 19. ábra) összetettebbé válik) a fogalmi alap a motívumait nagyobb erővel jeleníti meg. Ott azok az érzőlélekben is kiindulóknak bizonyulnak; a jellemi alap csak módosítja őket: ellenáll nekik vagy erősíti őket (20. ábra).

20. ábra

Rudolf Steiner az „én” fenomenját az „ennek” a szabad – motívumok és hajtóerők között egyensúlyozó – cselekedet felé vezető útján kutatja, mely motívumok és hajtóerők a lélek minden rétegében és minden külön lélekben különböző erővel és tartalommal rendelkeznek. Felsorolja a lelki élet összetevőit, melyek *formát* adnak a motívumoknak és hajtóerőknek. Ezekből a formákból egyfajta „lajtorja” áll össze, melyen fel lehet jutni a tudati lélekhez és a morális intuíciókhoz, és ez utóbbiakban a motívum és a hajtóerő egyé olvad.

Az elsődleges akarat a teljes szabadság nélküliség szférájában, a tudattalan anyagcserében keletkezik, ahol a világakarat működik, és mindaz, ami később a hipofízisbe szorul, ellenállva az éterizálódó vérnek, amely a szívből az epifízishez (tobozmirigy) árad.

A fizikainak és a lelkinak az érintkezése éppen az epifízishez és hipofízishez érkező áramlatok polarizációjának eredményeképpen megy végbe. Lényegében ott találkozik az emberi lény mind a négy tagjának: a három testének és az ének a tevékenysége. Kölcsönhatásuk eredménye a test, lélek és szellem hármásának embere. Emlékezzünk, Rudolf Steiner a legáltalánosabb értelemben a következő módon jellemzi őt: a lélekben „három tagot kell megkülönböztetni: az érző lelket, az értő lelket és a tudati lelket. És ahhoz hasonlóan, ahogy a lélekre alulról felfelé a testiség *korlátozó* módon hat, úgy felülről lefelé a szellemiség *tágító* módon hat. Mert minél inkább betölti a lelket az igaz, a jó, annál távolabb és mélyebben hatja őt át az, ami örökkévaló” (GA9, 47.o.).

A szabad akarathoz vezető úton az ember áthalad a hármasság lelken, ahol alulról a szabadságot a test szűkíti a maga természeti szükségszerűségével, felülről a szellem megszünteti a test által és a lélek alsóbb, ösztönös, állati és egocentrikus megnyilvánulásai által felállított határokat. A szellem azonban maga is háromtagú: az első, alacsonyabb része a Szellemén (Manasz). Benne az Őrangyalnak, az ember individuális vezetőjének a lénye tevékenykedik. Az Angyalnak az egész asztrálteste öntudattal áthatott. Az embernek ugyanezt kell elérnie.

A Szellemén szférája – a moralitás forrása. Oda belépni csak a magasabb Énnel lehet. Ha az ember képes erre, akkor a Szellemén létében elkezdődik kidolgozni a saját morális hajtóerőit és céljait, összhangban a világ magasabb moralitásával. Hogy megértsük, miért lehet szabadnak tekinteni az Én ilyen munkáját, megengedhető, ha példaként összehasonlítjuk a lélegzés princípiumát a halnál és az embernél. A hal vizet lélegzik – az oxigént a vízből kapja, és az egész létét ez a tény hatja át, és egész léte ennek a ténynek

köszönhető. Ugyanígy az ember egész léte annak a körülménynek köszönhető, hogy levegőt lélegzik, levegős közegben él, ahol a szellemi szabadság szintje sokkal magasabb a víz-elemben való szabadsághoz képest. Ha az ember megtanulja a Szellemén „levegőjét” „lélegezni”, akkor ennek során megintcsak megváltoztatja létének és lényének egész összetételét, és a szabadság szintje összehasonlíthatatlanul magasabb lesz. A levegőn keresztül az ember a Föld egész atmoszférájával van egyesítve, a Szelleméne keresztül a *Világegyetem egész asztrálisával*, és a Világegyetem összes bölcsességével és moralitásával. Akkor a határnélkülivel, az egyetemessel lesz „korlátozva”. Ez elegendő ahhoz, hogy magát szellemileg szabad lényként tapasztalja meg.

Ha az ember az alacsonyabb „énben” marad, nem képes a saját morális hajtóerőit (motívumait) kidolgozni, melyek összhangban állnak a világ magasabb moralitásával, és ezért magasabbról az Órangyalán keresztül inspirálódik. Ez elég bonyolult módon történik. „Az éber embernél – mondja Rudolf Steiner – az intellektuális elem alulról törekszik felfelé (a szívtől a tobozmirigy felé az éterizált vér áramlatában – G.B.) fényhatás formájában, az pedig, ami morális-etikai természetű, felülről lefelé törekszik (a makrokozmoszból a szívhez – G.B.). Ezek a felülről lefelé és alulról felfelé menő áramlatok a felébredés és az elalvás pillanatában találkoznak. Akkor megítélhető, mennyire eszes az ember, hogy eközben alacsonyabb hajtóerői vannak-e – akkor a tobozmirigy közelében egy harc megy végbe – vagy pedig jó elvekhez tartja magát, amelyek felé a mirigy körül fényjelenségek tágulva áramlanak (GA130, 1911. 10. 01.).

Az „alacsonyabb hajtóerők” az emberben elsősorban annak köszönhetőek, hogy az állati természete behatol a lelki életbe, tudatosul, de az anyagcsere-rendszerben ható természeti törvények irányítása alá kerül. Ez a folyamat a hipofízishez is közelít, mint a magasabb Én tudattalan szervezetéhez, amely magasabb Én azonos a világakarattal. A magasabb Én konfrontálódik az embert beárnyékoló Szelleménnel, és éppen közöttük születik meg az individuális Én létesülésének folyamata a legalacsonyabbtól a legmagasabb megnyilvánulásáig.

A hipofízis és az epifízis közötti küzdelmet kezdetben az individuálisan nem felismert határozza meg (az anyagcsere, a ritmikus rendszer és az észlelések aktusai mint olyanok függetlenül a felismerésektől; ezek akkor egyszerűen lerombolják az anyagot és ezáltal idézik elő a fogalom, észlelés és akarat találkozását), s ez oda vezet, hogy az ember *mindhárom testének* szubsztanciája részlegesen megfinomodik és megfinomodásában *egybeolvad*, a testiségnek még egy fajtáját képezve – a lélektestet. Ilyen módon, még azt megelőzően, hogy az éterizált áramlatban elkezdődött volna az emlékek tengelye képződni, amely a tudatot elválasztja a belső folyamatoktól, az emberbe bele lett helyezve a lelki élet általános alapja, tekintettel arra, hogy kezdetben minden benne zajló folyamat az Én megtestesülésére irányul. A lelki életnek köszönhetően az érzékszerveink kifelé nyíltak, de maga az észlelés már felette áll. A lélektest (*észlelések testének* is nevezik) hatására az észlelés objektumával kerülünk érintkezésbe. Az ebben a testben működő asztralitás eléggé tudattalan, hogy egységben legyen az egész világgal, másrészt pedig, a három test hatásának, a bennük zajló folyamatok következtében ez az asztralitás az ember belseje felé fordul.

Rudolf Steiner ezt a testet jellemezve, így ír: „Ez a testiség legfinomabb képződménye, de mégis a testiséghez tartozik, és attól függ” (GA9, 76.o.). Egységet képezve a fizikai és az étertesttel, az öröklődés törvényeinek van alávetve. Annak hordozója, ami az ősök személyes sajátosságaiként öröklődik. A testiség legváltozékonyabb formája, „benne az fejeződik ki, amit az ember *külső személyes* sajátosságaként érzékelünk” (uo. 77. o.). Megtestesülésről megtestesülésre változik és növekszik, magába

szívva az élet gyümölcseit, ezért szorosan kapcsolódik az úgynevezett *kauzális testhez* (l. GA95, 1906. 08. 25.)

A lélektestet a környező világ élő erői dolgozzák ki, de felülről, az észlelés, a nevelés folyamatain keresztül, melyek szintén kívülről közelednek az emberhez, és a lélektestet eléri az ember magasabb Énje. Ez főleg a fogalmi alapon megy végbe, és rajta keresztül eléri a jellemi alapot. Ez utóbbiban születik meg az individuális „én”, mint én-tudat, és felemelkedve a három lélek fokain, fokozatosan metamorfizálódik a magasabb Énbe. Ezért a jellemi alap (adottság) adja az ember *személyes* életét. A fogalmi alap kezdetben kevésbé személyes. Benne az alacsonyabb „én” mintegy „*rávezetés*” útján keletkezik, melyet a magasabb, de még nem individualizált Én végez. Ez utóbbi, elérve a lélektestet, mintegy „*hátralép*” a magasságokba, és a három lelken át hatva, magához vonzza az alacsonyabb „ént”.

Az Én a háromszoros lélekbe való megtestesülésének (leereszkedésének) útján, a lelki ontogenezisben, egy bizonyos *felülről jövő cselekedet* által plasztikusan kitagolja az érzőtest szubsztanciájából az érzőlelket. Az érzőlélek születésében egy meghatározott isteni adottság (volt időszaka, amikor az emberben archetipikusan, csoportosan működött), egy emberfeletti princípium van jelen (a finn mitológia Vejnemöjnenje). A lelki ontogenezisben az érzőlélek az érzéki észlelések életének kultiválása útján fejlődik, ami az emberi élet legelejétől kezdve zajlik. A csecsemő, a gyermek az észlelések hatásával formálódik, hasonlóan a puha agyaghoz aszobrász kezében. A létesülő ember szobrásza a magasabb Énje. Tevékenységének egyik eszköze és anyaga is a természet, az organikus, a másik: a kultúra. A *neveléstől* függ, hogy az észlelések tökéletes, a Világépítmény törvényeivel összhangban álló működése harmonikus összhangba kerül-e az individuális lelki élet első, alacsonyabb rétegének fejlődési folyamatával, vagy a jövőbeli lelki káosz alapjai lesznek benne lefektetve. A fejlődésnek ebben a szakaszában az észlelések jellege és minősége, azok túlfeszítése vagy elszegényedése, az irántuk való érdeklődés hiánya következményként kihatással lesz az ember azon képességére, hogy saját ítéleteket és képzeteket dolgozzon ki.

A magasabb világokból, asztrális szintről érkeznek a lélektestet formáló impulzusok. Az állatoknál ezekkel az erőkkkel, vagyis az ő *csoportos „Énükkel”*, csak az asztrálestet formálódik, az embernél a *Manasz* a lélektestet alakítja, amely nyitott morális hatásokra, melyek ugyanakkor nem természeti alapon érkeznek – kultúrfolyamat közvetíti őket. Ezért az emberi észlelések állati természetét meg lehet nemesíteni a *morális izlés és tapintat* nevelése által. Ez utóbbiakat kívülről oltják be, következésképpen, a nekik köszönhető cselekvésre való késztetések nem lehetnek szabadok, sőt egyfajta automatizmus jellegük van¹².

Az érző lélek vágyakból és szenvedélyekből van szöve, a kényelem és kényelmetlenség tapasztalataiból. És az érző lélek egocentrikus. A külvilágnak és a saját vágyainak hatását észlelve átadja azokat az individuális szellemnek, vagyis közvetítőként lép fel a test és a szellem között. Történelmi születése folyamán, amely az egyiptomi-káldeus kultúrkorszakban ment végbe, képes volt még a gondolatokat is, mint szellemi lények kinyilatkoztatását észlelni. Az ilyen észlelések közegében az embernek megnyílt a magasabb Énje is, mellyel az embert a Formaszellem ruházta fel. De a szenvedélyek, vágyak hatására a fizikai test sűrűsödött, a saját törvényeinek vetette alá az éteri és az asztrálestben zajló folyamatokat – uralta azok törvényeit – és az érzékfeletti észlelések bezárultak. A

¹² Ezeknek a módszertani vizsgálódásoknak még az is céljuk, hogy megmutassák, mennyire reménytelenül rombolóan hatnak az ember evolúciójára a modern civilizáció szinte minden feltétel, melyekről az utolsó fejezetben van szó. Ezért a könyvet olvasva, nem szabad szem elől veszíteni a részeinek (fejezeteinek) kapcsolatát.

magasabb Én részlegesen immanenssé vált az érzőlélek számára, ami következésképpen a *lelkiismeretnek* a lélek általi megtapasztalása születéséhez vezetett. Az érző lélekben a lelkiismeret a fogalmakon túli, ősi erővel hat, ezért az ősi népek, és az egyszerű modern emberek is, például az orosz parasztok, természetesen morálisak. A lelkiismerettel való bánásmód szabadsága később jött el, amikor individuálisan kifejlődött az értő lélek. Képviselője volt az ősi Görögország korszakában a „ravasz” Odüsszeusz, később pedig Oidipusz.

Az érző lélek, lévén hogy ügyesen nevelt, képes (már a tudati lélek korában) magasabb észlelő szerveket is fejleszteni magában: a szavakét, gondolatokét – képes volt mélyen *esztétizálttá* válni. Forduljuk csak a Reneszánsz korszakának hatalmas művészetéhez, különösen a festészethez, hogy megértsük, mily hatalmas képessége van az érző léleknek. Ugyanakkor: „Az Én tompán rejtőzik az érző lélekben; ott belül az elégedettség és elégedetlenség, öröm és szenvedés hullámai emelkednek, az Én pedig alig észlelhető, hiszen bevonódik az affektusok, szenvedélyek, stb. e hullámaiba” (GA58, 1909. 12. 05.). Az Én természetesen érintkezik a gondolkodással (az észlelések fogalmakat vonzanak magukhoz a kén-folyamat segítségével), de a gondolkodás az érző lélekben az álomképhez hasonlít, mint melleleg az akarat is, amely az észlelési folyamatban csak az észlelés tárgya utáni vágyakozóként ismerhető fel. Az ember, aki erősen belesüpped az érzőlélek életébe, szereti, ahogy Rudolf Steiner megjegyzi, megveregetni magának a hasát, amikor jóllakott az étellel.

Az érző lélek fogalmi alapja, lévén, hogy szorosan kapcsolódik a szenvedélyekhez, egoizmus formájában fejeződik ki. Az ember nem csak élvezetet akar és nem akar kellemetlenséget, de ezt remekül fel is ismeri. Ezért nem lehet egoista a kicsi gyermek: az ő motivációja *észlelési és utánzási természetű*. A felnőtt emberekben az egoizmus néha grandiózus méreteket ölthet, mint a nacionalizmusban.

Az egoista fogalmi alap megnevesítésének eszközüül szolgálhat a nemes harag. Megtapasztalva a haragot, valamilyen eseményről ítélkezünk, mondja Rudolf Steiner, és az ilyen ítéletnek köszönhetően „érettebbé válunk arra, hogy fénytel teli ítéletekhez jussunk a lélek magasabb szférájában. ... Hiszen senki sem jut biztosabb ítélethez, mint az, aki a lélek egy régi, nemes állapotából úgy fejleszti magát, hogy nemes harag gyullad benne a nemtelen, az immorális, ostoba iránt. ... A harag olyan dühhé fajulhat, hogy a leggonoszabb egoizmust kezdi kielégíteni. De ilyen alternatívának léteznie kell, hogy az ember a szabadsághoz fejlődjön” (uo.). A nemes harag olyan tulajdonságokat alakít, mint az önzetlenség, önfeláldozás; teljes metamorfózison áthaladva puhaságba és szelídségbe fordul.

Másik eszköz az érző lélek egoizmusával folytatott harcban a félelem. Ezért mesélnek a gyermekeknek nevelési célzattal félelmetes meséket – nem azért, hogy megijessék őket, hanem hogy a gyermeki lélekben megdöbbenés szülessen, és a megdöbbenésből idővel tisztelet fejlődik az újhoz, az ismeretlenhez.

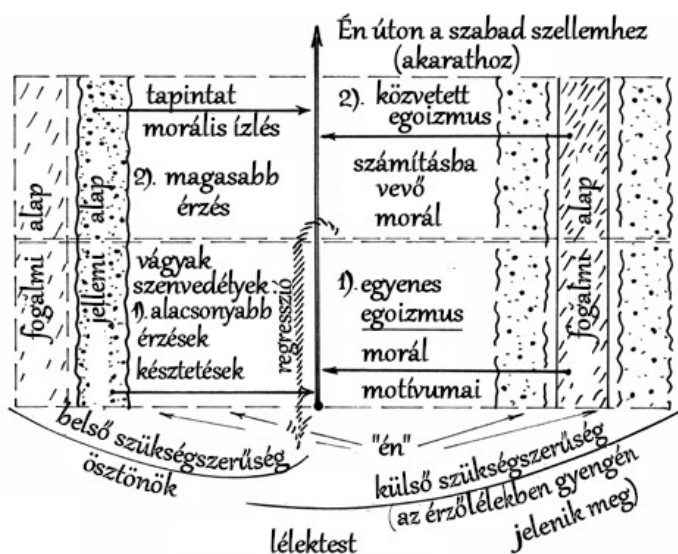
Az érző lélek hajlamos a szemlélődésre, de még az individuálist megelőző alapon, mint a csoporttudat jelenségére. Benne élve, az ember nem koncentrálnak az öntudatra, ugyanakkor élő érzéki kapcsolatban áll a környezettel, részben annak érzékfeletti lényegében is. Az ilyen lélek vallásos, az jellemzi, hogy a szellemi világban merít erőket, melyek megölik az asztrálttest durva ösztöneit, és melyek megszabadítják a szenvedélyektől és az egoizmustól. Kommentálva a „Hegyi Beszédet” Rudolf Steiner azt mondja, hogy „az embernek olyanná kell válnia, hogy vágyva arra, hogy egyre inkább megtapasztalja önmagában Krisztust (Isten országát önmagában), az érzőlelkében átélje ezt a késztetést... mint éhséget és szomjot. ... És ha az érző lelkét betölti Krisztus ereje, akkor el tudja érni, hogy önmagában csillapítsa

az igazságszomját” (GA123, 1910. 09. 09.). Az igazságosságot pedig mindannyian ezért szomjazzuk, mivel ez a földi eon fő erénye; ez vezet az üdvösséghez, az eredendő büntől való megszabaduláshoz, amikor kialakításra kerül a szemlélődő ítélőerői és morális intuíciókat észlelünk. Teljesen nyilvánvaló, hogy az ilyen munkának a lélek alacsonyabb tagjától kell kezdődnie.

Rudolf Steiner még egy előadásában ezt mondja: „Az érzőlélek főként az asztráltest teljes legyőzésének köszönhetően fokozatosan kikapcsolódik (az alacsonyabb természetében – G.B.), amikor a világérdekek (az ember) személyes érzékelései fölé emelkednek, személyes érdekekké (érdekeivé) válnak; ennek köszönhetően az érző lélek, az összes belső impulzus, a belső szenvedélyek, affektusok intuíciókba fordulnak, és az érző lélek helyén az intuíciós lélek lép elő (GA145, 1913. 03. 29.), – magasabb, megszentelt értelemben, amikor a magasabb Én teljesen betölti azt, annak tisztaságában és közvetlenségében. De hogy ezt a magas célt elérjük. először az éretlen érző lélektől fel kell törni a szabad akarathoz, negatív tulajdonságait pozitívba metamorfizálva: mindenekelőtt az egyenes, szűk egoizmust - *közvetettbe*, amikor az ember önmagát az emberek szolgálatán keresztül szolgálja.

Ami az érző lélek jellemi alapját illeti, úgy ennek első cselekedetre való hajtóerői a lélektest belső szükségszerűségéből erednek: ezek az észlelések, a késztetések, az elégedettség és elégedetlenség érzése. Fejlődést érünk el a nevelésükben, a tapintatot és a morális ízlést fejlesztve, ahogyan már mondtuk. Az egyenes egoizmus, amely az érzések észlelésére támaszkodik, képes a tevékenység bűnös motívumait felkelteni. A morális ízlés és altruizmus az embert a felebarát iránti szeretet nevében való tette mozditja. De az érző lélek mégis egocentrizmusra épül. Ha lemondana erről, az nem fejlődést, hanem az érző lélek feloldódását jelentené. *Az embernek objektív joga van önmagát szolgálni, még ha a világ legmagasabb céljait is szolgálja. Egyetlen egy isteni lény sem érdekelt abban, hogy az ember, Istent szolgálva, elveszítse magát mint személyiséget, feloldódjon mint Én-lény.*

Most megpróbáljuk egybegyűjteni, megjeleníteni ezt az összefüggő struktúrát, a jellemi és fogalmi alapok összekapcsolódását ebben a lélektestben (21. ábra). Eközben a rajzon balra a fogalmi alap csak egyfajta háttér szerepben lép elő. Jobbról, ellenkezőleg, háttérként, de egészen erősen megnyilvánulva lép elő a fogalmi mögött a jellemi alap; itt is számolni kell vele. Ezért az érző lélektestben a hajtóerők gyengén reflektálódnak, a motívumok reflexiója pedig az érzések, kívánságok „vastagságában” születik. Ezt elkezdjük erősen érezni, ha a közvetett egoizmus által minden alacsonyabb rendűn felemelkedünk.

21. ábra

Értő lélek

Az alacsonyabb „én” teljes mértékben megvalósítja magát az értő lélekben, sőt azonosul is vele. Itt teljesen megnyilvánul a gondolat és az érzés, az ész és a szív közötti ellentmondás. Az értő lélekből ered a dualista képzetek minden fajtája. Alsó részével még erősen megreked az érző lélek affektusaiban, a felsővel az örök jó eszméivel érintkezik. Éppen benne alakítja ki az ember a képzeteit, az „énje” az észleletek tapasztalatát kapcsolatba hozza a fogalmakkal, és a gondolkodás elemében, mint olyanban dolgozik, és ebből határozottan felvázolt fogalmak születnek, ítéletek képződnek; az én-tudat tisztul, és az ember elnyeri a képességét annak, hogy önmaga felett tudatos dolgozóvá váljon. Elkezdi érteni és érezni, hogy az igazság, jóság és szépség kitágítja a lelkét, de ezzel együtt megtelepszik benne a *kettéosztottság* tapasztalata is. Rudolf Steiner ezt mondja: „Az értő lelket kedélyléleknek is nevezzük, mivel ez a lélek valóban kettős, hiszen az emberben mind az értelem, mind a kedély [jellem], érzés is hat. Mivel a kedély is hat, a szív érezheti azt, ami az értelemtől el van zárva, ezért egy meghatározott érzelmi értés keletkezik, melyet a Golgotai Misztériumban való hitnek nevezhetünk, ami azt jelenti, hogy az ember lelke rendelkezik a Krisztus-impulzus belső érzékével” (GA148, 1913. 10. 21.). Annak köszönhetően rendelkezik vele, hogy a Krisztus-impulzus az étertest szubsztanciájában gyökerezik, ezért az értő lélekről elmondható, hogy természetszerűen vallásos, és az egyetlen a vallásos megélésekben. De az értelemben született „én” mindenekelőtt a megismerésen keresztül képes eljutni a szellemhez; a megismerés pedig, mivel a fizikai testben megy végbe, az idegekre támaszkodik, ezért a világ antipátiájával és a gonosszal ütközik. Az értő lélekben a gonosz, az idegi folyamatok antipátiája szemben áll a jóval, a vér-folyamatok szimpátiájával.

Mivel az értő lélek világnézetileg (az ismeretelméletben) eltévedt, ezért relativizálja az értelmi tevékenységet, és azt az antipátia és az érzékiség szolgálatába állítja. Ekkor az ahrimáni doppelgänger kerekedik az emberi „én” fölé. Ez a jelenség az orosz ember lelkében különösen tisztán jelenik meg, akinél a lélek jó, „angyali” része közvetlen szomszédságban áll a doppelgänger, ahrimáni résszel, és ezért el kell veszítenie a hitet, vallásosságot, és jó lényből könnyen bestiába fordul (de fordítva is). Hasonlót találunk a Kelet népeinél is, akik keresik az utat a spiritualizált értő lélekhez, és mivel hamis vallási képzetek káoszába merültek, a radikális fundamentalizmushoz fordulnak. Európa népeinél a doppelgänger, nem találva kívülre a kiutat, belülről pedig nem átalakítva. Ierombolja az ember pszichéjét.

Az ilyen dolgok elmélyült *megértést* követelnek, mivel az *emberiség karmájából*, fejlődésének karmájából erednek. Az istenek akaratából történt, hogy az ember egyesült az anyaggal, és gondolkodó tudatra tett szert, individualitássá vált, ehhez a világhoz kapott vonzást: „minden kaccsával a földhöz tapadna...” De ugyanezek az istenek a lélek mélyébe a szellemi iránti vonzást is belehelyezték, annak vágyát, hogy visszatérjünk „dicső ősokhöz a magasba” (Goethe: Faust).

Ahhoz, hogy az ember megbirkózzon ezzel az objektív és elkerülhetetlen ellentmondással, önismerettel kell foglalkoznia, türelemmel és erővel kell rendelkeznie, hogy a harcot önmagában folytassa, és ne vigye ki a szociális viszonyokba.

Rudolf Steiner ezt mondja: „Az ember minél inkább önmagába lép (éppen az értő lélekben hajlamos a saját szellemi eredetébe mélyülni – G.B.), és ... őszintén szeretne önismeretben gyakorlatozni, annál inkább felfedezi, hogy lelkében háború dúl, háború az értő vagy kedélylélekben. Hiszen az »önismeret« ebben az értelemben ma nehezebb dolog, mint azt sokan feltételezik, sőt egyre nehezebbé válik. Valaki mondjuk önismeretre törekszik, és ha képes külsőleg sok tekintetben megfeszíteni a gyeplőt és jellemessé

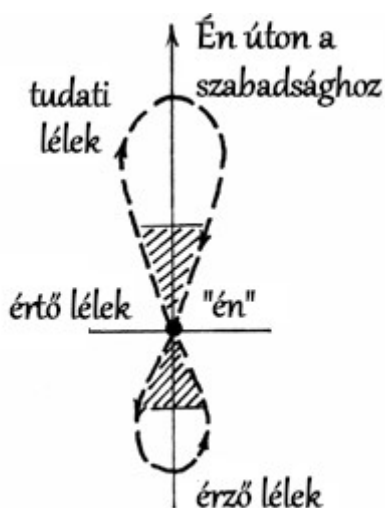
válni, akkor hamar észreveszi... hogy belső világa legmélyén rejtett szenvedélyek és rejtett erők örvényessé válnak, és szétszakítják éppen azt, ami az értő lélek szférája” (GA144, 1913. 02. 06.). Sokan, arra vágyva, hogy megszabaduljanak ettől az „örvénnytől”, kifelé okádják ezt. Éppen ilyen lény volt Trockij, Lenin és még sok hozzájuk hasonló. Ezért, ha az ember nem vesz módszereket az Antropozófiából az értő lélek megfékezésére és felemelésére, akkor reménytelenül és kíméletlenül tönkreteszi magát és a világot is. A XX. század tapasztalatával a hátunk mögött aligha szükséges bármit is bebizonyítani.

Az Antropozófiában egy erős segítő kéz nyúlik az emberiség felé, amely elmondja, hogyan ismerjük meg a lelket: mint *hármasság* *egységből álló képződményt*, melyet metamorfózisok áramlata hat át. Ezekben a szubjektum mozgása fejeződik ki az alacsonyabb „éntől” a magasabb Énig, a szűkös előidézettől a szabad szellemiségig.

Ahogy az érző lélek esetében, úgy az értő lélek számára is nagy jelentőségű a kulturális munka, ezért a szabad szellem ellenzői annyira rafináltan rombolják a kulturális közeget, a szabadság fogalmát az önkény váltja fel. Eközben az értő lélek fejlődésének immanens ellentmondásosságára játszanak. Ez a tulajdonság klasszikusan a francia kultúra képviselőiben fejlődött ki, melyben éppen az értő lélek a domináns. Rudolf Steiner ilyen példát hoz: Voltaire „a lélekkel, a jellemmel áthatott száraz értelem”, Molière „az értelem által hordott lélek” (GA64, 1914. 11. 27.). A lélek éppen e két tulajdonságának túltengésére és szétválasztására épül a modern tömeg-szubkultúra, amely teljesen elfoglalta az igazi kultúra helyét.

*

Az értő lélekben, ahogyan már mondtuk, a fogalmaknak az észlelésekkel való egyesülése, és a fogalmakkal való munka megy végbe. Ez a munka elsősorban a felismert, individualizált éteri szubsztancia alapján épül fel. Ezért ez a lélek képes a fizikai testet mind megölni, mind megélesteníteni.

22. ábra

Az egész étertestet teljes egészében ritmusok hatják át. Ezért a kultusz-cselekedetek ritmusán keresztül pecsételődtek bele az ősi zsidó népbe a parancsolatok. Az ősi görögöket az értő lélek szellemében a filozófusok úgy nevelték, hogy erényekre *tanították* őket. Akkor tudatosodott elsőként a

lelkiismeret jelensége. Ez a fogalom, jegyzi meg Rudolf Steiner, Aiszküloosz számára még ismeretlen, de Euripidészénél már ott van. „A lelkiismeret az én-tudathoz tartozik. Először az én-tudat kifejlődésével lép elő” (GA61, 1912. 02. 01.), és ez éppen a görög-latin korszakban ment végbe.

A lelkiismeret homályos előérzetként már az érző lélekben is tudat magáról – az igazságosság megtapasztalásában, melyre az emberek anélkül törekszenek, hogy gondolkodnának róla. Az értő lélekben teljes erejét feltárja az igazság, jóság és szépség összességében. Általa nemesedik meg az értőlélek érzéki, szenvedélyes jellemi hajlama.

Az értő lélek jelentős erénye a bátorság. Alapjai az érző lélekben rakódnak le, amikor megtapasztaljuk benne a méltatlankodást minden helytelennel, visszataszítóval kapcsolatban. De ennek az erénynek az igazi helye az értőlélekben vagy kedélylélekben van. A deutsch nyelvben a „bátorság” szó benne van a „kedélylélek” megnevezésében: Gemütssele (Mut=bátorság, merészség), vagyis már a lélek megnevezésének etimológiájában kifejeződik a bátor jellege¹³.

A kedélylélek a lelki élet közepe. Itt megy végbe az átfordulás az érzéki és az érzésekkel kapcsolatos minden alacsonyabb minőségből a magasabbakba, a spirituálisba: „A spirituálisba átvitt bátorság (Starkmut) – ez a szeretet (GA155, 1912. 05. 29.).

A három lélek mozgékony egységét lemniszkátával is ki lehet fejezni (22. ábra). A lemniszkátában az értő lélek mintegy két részre oszlik, melyek közül az egyik befelé, az érzékeléshez, érzéshez és az absztrakthoz fordul, a másik pedig kifelé, az ábrázolthoz és a szemléltetthez. Alsó részében egocentrikusan összeszűkül az érző lélek hatására, a felsőben szélesen kitér a szellemnek.

Ha a háromtagú lélek lemniszkátáját kapcsolatba hozzuk a háromtagú ember – fej, ritmikus rendszer és végtagok – lemniszkátájával, akkor meglátjuk, hogy az értő lélek jelentős mértékben a légzési és vérkeringési rendszerre támaszkodik. Ezért nem lesz hiba, ha azt mondjuk, hogy ennek a léleknek a dualizmusa az ideg és a vér közötti ellentmondásban gyökerezik. Az emberi Én csak akkor képes nyugalomra, egységre szert tenni, ha belép a tudati lélekbe.

*

Rudolf Steiner „A szabadság filozófiája” 9. fejezetében az értő lélek jellemi alapját *érzések* (Gefühle) által képzettnek írja le, és nem érzékelések által, melyeket az érzékszervek észlelése nyújt. Az emberben az élet folyamán egy bizonyos érzékszület alakul ki, amelynek az étertest időtartamot ad, tartóssá teszi őket. Sőt ezek az életfolyamatokkal is egyesülnek, és akaratunk ellenére is megjelenhetnek. Ezek összetétele széles körű: becsület, büszkeség, alázat, szégyen, bűntudat, bosszúvágy, kötelességtudat, stb. Cselekvésre való hajtóerőként, jelentős fokú automatizmussal lépnek bennünk elő. Létesülésük folyamatában a fogalmi alap motívumaival itatódtak át, de aztán függetlenekké váltak tőle, sőt ellentmondásba is kerülhetnek vele. A motívumoknál konzervatívabbak, éppen az éteri alapjukra tekintettel.

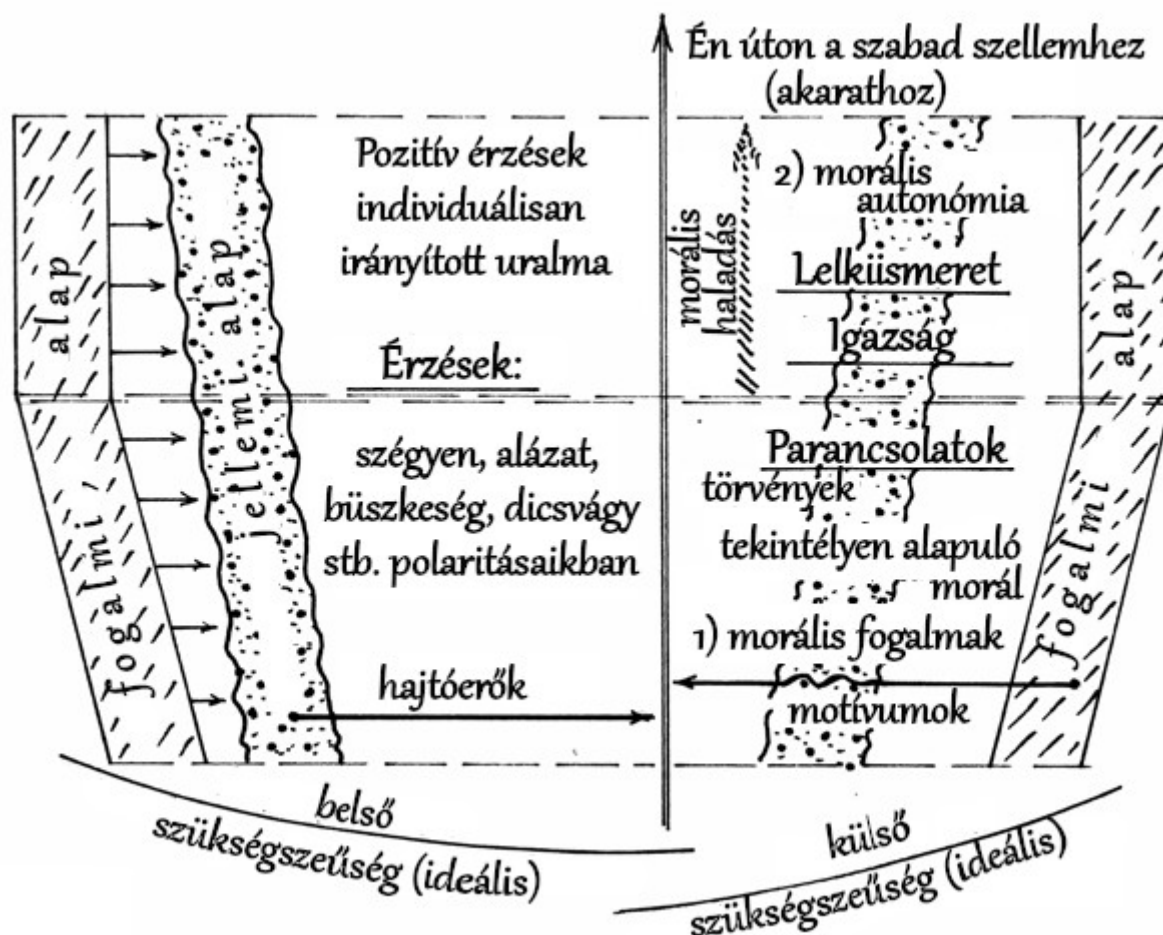
Kivétel nélkül mindegyikük poláris, megvan a pozitív és negatív kifejezésük: szimpátia és antipátia, alázat és büszkeség, bosszúvágy és megbocsátásra való hajlam, szeretet és gyűlölet stb. A léleknek ebben a részében a fejlődés az érzés negatív pólusából pozitívba való metamorfózis révén történik. Itt az ember

¹³ Tudva erről, könnyű megérteni, ki és miért ülteti el a világban a félelem érzését. Ez az értő lélek lerombolásának hatásos módja.

tervszerűen, tudatosan dolgozhat magán, tudva ugyanakkor, hogy éteri jelenségekkel van dolgunk, és a változásokhoz évek szükségesek. Az új eszméket, melyeket miután elsajátítunk, és később sokszor átélünk, be kell vinni az emlékek-képzetek szférájába, és így tudunk az asztráltesttel az étertestre hatni. Az ember, ha nem dolgozik az érzésekkel, általuk rabságba kerül. Sőt még a pozitív, de velünk született érzések is legjobb esetben csak nem akadályozzák a szabadság felé való mozgásunkat. De amikor szemlélődésben például szükségessé válik az üres tudat előidézése, akkor ennek néha a szimpátia is ellenszegül.

Az értő lélek jellemi alapjának megváltoztatásához az első impulzusokat a fogalmi alapján kell keresnünk. És ott minden azzal kezdődik, hogy a közvetett egoizmus motívumait szisztematikusan elkezdjük átgondolni, hogy erkölcsi elvek, értékek egész rendszerével támasszuk alá azokat. Magát a rendszert először valahonnan kívülről kölcsönözzük: családi, állami, egyházi, párt- vagy más tekintélytől. A *parancsolatok* itt alapvető szerepet játszanak. Az értő lélek legmagasabb motivációja a *lelkiismeret* hangja. Ennek forrása rendkívül magas. A lelkiismeret jelenségével születik a lelki élet autonómiája. Rudolf Steiner azt mondja, hogy még a lemúriai korszakban, amikor a bűnbeesés megtörtént, és az Elohimok harcot vívtak Luciferrel, ez utóbbi az ember szívébe helyezte a saját tüzét (szenvedélyeket, beleértve a szabadságra való szenvedélyes törekvést). Az Elohimok is belehelyezték saját ajándékukat az emberi szívbe, hogy az benne lakozzék – és ez volt a lelkiismeret hangja. Ennek köszönhetően az isteni inspiráció *közvetlenül* eléri az embert, és segít neki ellenállni az ahrimáni és a luciferi hatásokkal szemben (ld. GA266/3, 321.o. ff). A lelkiismeret elemében az európai népek úgy érzékelték a keletről a lelkükbe lépő Krisztust, mint „Isten szeretet”.

Ha az értő lélek felépítését sematikus akarjuk ábrázolni, két fő jellegzetességét kell kiemelni. Először is, nagy úgymond „rés” keletkezik a jellemi és a fogalmi alap „körei” között. Ez egyrészt a gondolat és érzés közötti ellentét növekedését jelenti, másrészt pedig az „én” autonómiájának és az öntudat erejének növekedését. Másodszor, a lélek mindkét alapjának „körei” kezdenek helyet cserélni; a jellemi alap, a lélek személyes életét formálva, a fogalmi alap tulajdonságait magába szívva, tendenciát mutat, hogy meghatározóvá válják. Az értő lélekben minden reflexióval van áthatva, az érzések pedig tudatosulnak (23. ábra).

23. ábra

Tudati lélek

A tudati lélek sok tekintetben az értő lélek ereje által metamorfizálódott érző lélek. Ez is és az is a fizikai és az asztráltest szubsztanciáiban gyökerezik, de épp ellentétes módon. Az érző lélekben a fizikai hatása a maga ösztönös-szervi lényegén mutatkozik meg. A tudati lélekben a magasabb Én létezése a fizikai test megszüntetésén alapul, az, mint a fizikai agy, csak az eszköz szerepét játssza, amely a szemlélődő gondolkodásért való harcban rendkívül szükséges, de amelyről legvégül le kell mondani. Az érző lélekben az örök valami olyan, amit egy hozzá képest külső dolog idéz benne elő. A tudati lélekben lévő örökről pedig ezt írja Rudolf Steiner: „Lehetővé téve, hogy éljen benne a független igaz és jó, az ember felülemelkedik a pusztán érző lelken. Akkor kezdi őt (a lelket) áthatni az örök szellem fénye. Az a fény kel fel benne, amely halhatatlan. És mivel a lélek ebben a fényben él, ezért részese az örökkévalónak. ... Ami a lélekben fellobban, mint örök, azt itt tudati léleknek nevezzük. ... Tudati lélek alatt az emberi tudat magyát értjük, azt, ami lélek a lélekben” (GA9, 46.o.).

Az igazság az értő lélekben is működik és annak nevelője, de ott még viharokkal, affektusokkal van beburkolva. A tudati lélekben megszabadul minden szimpátia- és antipátia-adaléktól, szeretet és együttérzés kíséri. Az embereket egységbe vezet. Az érző lélek megváltoztatott nemes haragja szelídséggé, puhasággá, szeretetté válik, azzá, aminek a neve „áldó kéz”, ez az, hogy az egyik ember képes megáldani a másikat.

Az emberi alacsonyabb „én”, felemelkedve a tudati lélekbe, elsajátítva a morfológiai, formaképző gondolkodás módszerét, a magasabb Énbe metamorfizálódik, magát a kozmikus intelligencia összetevőjének ismerve fel. Az „én” megszületése a háromtagú lélekben az intelligencia teremtő tevékenységének gyümölcse a háromtagú testben, amely tevékenység ennek szintéziséhez, a lélektesthez vezet, melyben az egyetemes és a természeti érintkezésbe lép az individuális-lelkivel. A szenvedélyek lelke teszi lehetővé a pánintelligencia visszatérésének kezdetét a földi síkon keresztül önmagához. Bátorsággá és értelemmé válik az értő lélekben, aminek köszönhetően az érző lelket megvilágítja az öntudat. Majd a gondolatok észlelését fejlesztve és egyre morálisabbá válva, a lélek értelemre, bölcsességre tesz szert. És mindez egybevéve megneemesíti az emberi individualitást, a jóhoz, az igazhoz irányítja.

Arisztotelész a tudati lelket „dianoetikon”-nak nevezte, ami alatt ő ezt értette: „intellektuális, a lelki-szellemi világból leszálló” (GA191, 1919. 10. 12.). Az értő lélek születésének korszakában a tudati lélek „vendég” („idegen nő” Platón „Lakoma” c. dialógusában) volt a magasabb világból – intelligibilis lényként. A modern korban a tudati lélek a földi tapasztalat feltételei között, szellemi evolúció folyamatában fejlődik, időbeli jelleget ölt, és akár *szociális léleknek* is lehet nevezni, mivel ez a kapcsolatok szülötte a földi emberi birodalomban. A fogalmi alapja szüli a moralitás motívumait, melyekben az érző lélek közvetett egoizmusa kiterjeszhető az egész emberiség érdekeire. A tudati lélekben az ember olyan fokra emelkedhet, ahol az *emberiség érdekeit* mint *sajátjait* tudja megélni, és ez az ő személyes életének részévé válik, és még a jellemi alapba is belép. Ebben az esetben a moralitás motívumait fogja előidézni, melyekben az igazságosság iránti szomj uralkodik a legtisztább ideális kifejeződésében. *Szűz Szófiának* nevezik a megtisztított tudati lelket. Az abszolút örök igazságokban való hit jellemzi. A tett iránti, a megismerés tárgya iránti szeretet a legtökéletesebb a tudati lélekben, mivel az egocentrizmusa világ-centrizmussá vált. A lelkiismeret hangja tisztán és állandóan hangzik benne, morális értéssel kísérve.

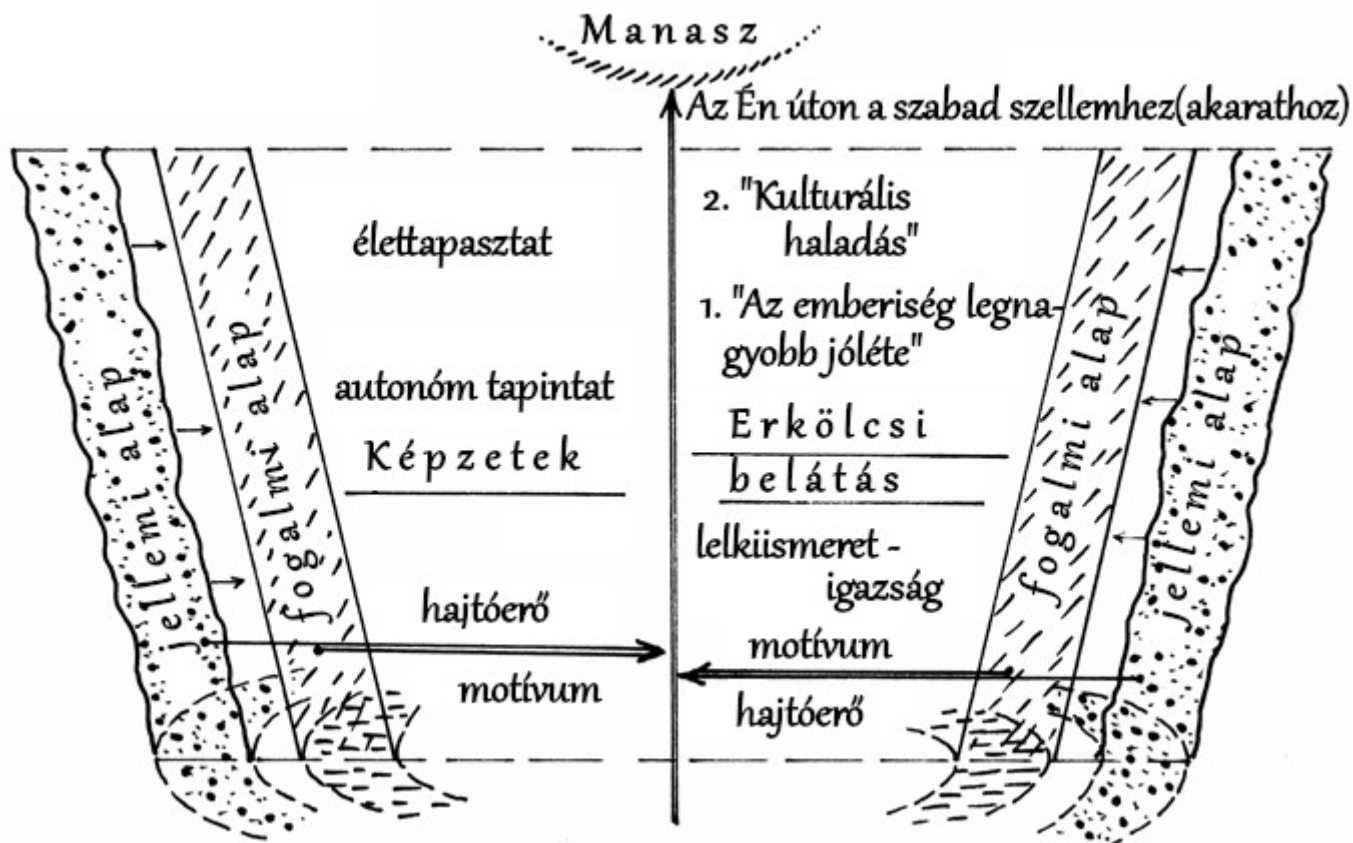
A tudati lélek általános konfigurációjában *a jellemi alap ismét, mint a gyermeknél* (l. 19. ábra), *külső helyzetet foglal el a fogalmi alaphoz képest*, ugyanakkor a legnagyobb mértékben individualizáltak marad. Ebben áll Krisztus szavainak értelme: „Aki nem úgy fogadja az Isten országát, mint egy kisgyermek, semmiképpen sem megy be abba” (Lk 18,17). Éppen észlelési alapon nő bele az ember a Makrokozmoszba, gyermekként pedig azzal teremt életének első éveiben. A felnőttél a 12 érzékszerv rendszere túlnő a határain, valami magasabb keletkezik: a gondolat-lények ideális észlelése, azelőtt pedig a morális intuícióké. Ezek a saját makrokozmosz hiposztázisát elérő személyiség részeként születnek; de hogy be lehessen velük az emberek gyakorlati életébe lépni, szükség van a fogalmi alapra, amely kifejleszti a *morális technikát*.

A tudati lélek tévedésbe is eshet, különösen ha ösztönösen nyilvánul meg. Közvetett egoizmusa a világi helyett csoportos, például nacionalista jelleget ölthet. Akkor egyetlen nemzet érdekeit mint egyetemeset, egyetlen párt politikai elfogultságát mint az egész emberiség legnagyobb áldását kezdik deklarálni. Az ilyen lélekben az abszolút igazságokban való hit ki tud lépni az Én ellenőrzése alól. Akkor nem a lélek uralkodik az eszmék felett, hanem az eszmék a lélek felett, de az ilyen embert az okkultizmusban „belső szaddukeusnak” nevezik (ld. GA266/2, 397.o.). Az ilyen típusú emberek nagyon erős akaratók és aktívak, de zártak minden külső szellemi hatásra, befolyásra. Közülük sokan állnak a világpolitika élén. Nem szabad nekik tulajdonítani azt, ami az értő lélekben vétkezőkre jellemző, és akiknek a neve „belső farizeusok” (uo.). Ezek az általuk elismerteket készek egyetemes igazságnak

kiadni, és ennek köszönhetően vétkeznek az igazság ellen, elfeledve, hogy az igazság mindig konkrét. A „belső farizeus” tevékenységének elve gyakran a közmondás: „a cél szentesíti az eszközt”.

Ahhoz, hogy a tudati lélekről elég világos képzetet kapjunk, hasznos, hogy ha a lélek egész háromtagú összességéhez fordulunk. Rudolf Steiner az egyik előadásban ezt mondja: vegyenek egy rózsát – az érzést idéz önökben elő; itt az érző lélek működik. Aztán lehet gondolkodni a rózsáról, mivel az értő lélek van jelen. De ha a rózsából csokrot készíték és örömet akarnak valakinek ezzel szerezni, akkor a tudati lélekbe lépek, tudatos és etikus lényként érintkezem a külvilággal (ld. GA119, 1910. 03. 07.), a természet legmagasabb, tisztán emberi birodalmával. Ebben emberi öntudatos *etikus* lények állnak szociális, kulturális kapcsolatokban egymással szemben. A köztük levő ellentmondások akkor szűnnek meg, ha szabad szellemnek tekintjük az embert. És ez a tudati lélekben megy végbe. Ilyen személyiségtípussal van zsúfolásig megtöltve a modern USA „deep State”-je.

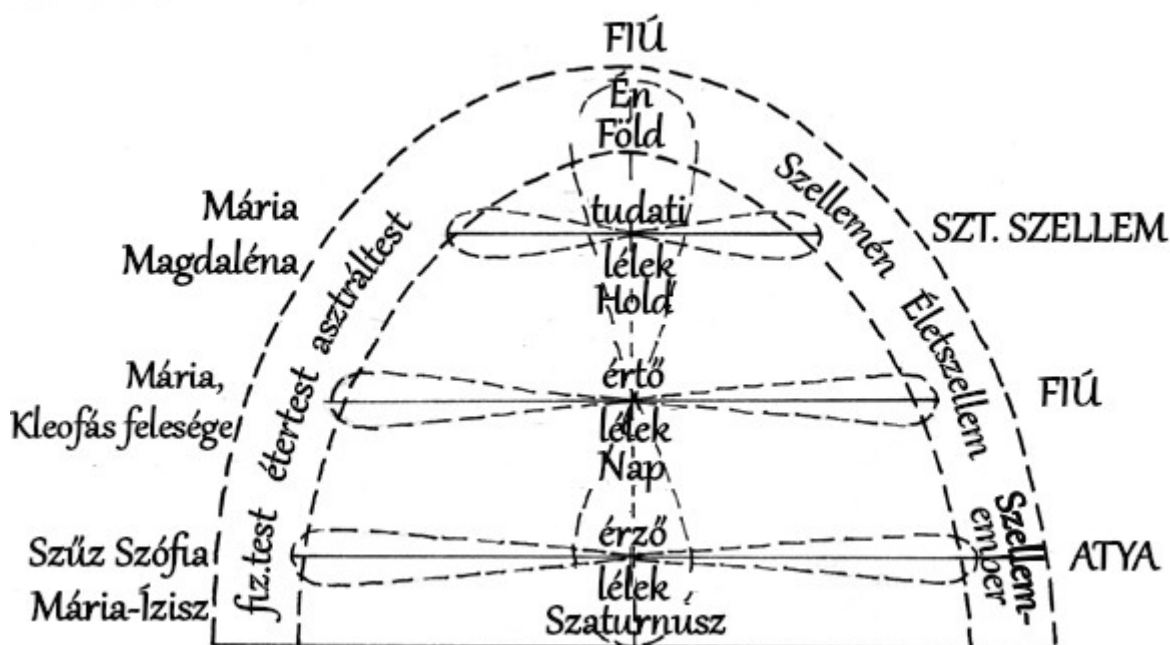
A tudati lélek jellemi beállítottsága a *képzetekben való fogalmi gondolkodást, mint „gyakorlati tapasztalatot”* teszi az individuális élet alapjává. Az érzőlélekbe kívülről, nevelés útján ültetett tapintat és morális ízlés a tudati lélekben az élettapasztalatnak és a róla való gondolkodásnak köszönhetően a jellem tudatosított és szabadon elsajátított vonásává válik. Ezek egészen az étertestig legyökereznek. *A motívum és a tette való hajtóerő egységé válik* (24. ábra).

24. ábra

Lélek és Szellemén

A tudati lélekben megszerzett egység túlmutat a tisztán lelki ellentmondásokon. Ez az Én és a világ egysége, mely a lélekben jeleníti meg magát. A tudati lélekben az ember *ontológiai monista*. Benne a tudat és a lét újraegyesül. Az ember a megismerésben önmagát a világ részeként kezdi tapasztalni. Ez annak köszönhetően válik lehetővé, hogy az Én az új magasságán érzéki-érzékfeletti módon úgy kezd tekinteni a saját lényére, mint aki a három háromságot egységhez vezet. Itt áll előttünk a tíztagú ember, akiről Saint-Martin tízlapos könyve ad hírt. Az Antropozófia fényében ez az ember a 25. ábrán látható alakot ölti.

25. ábra

A rajzon ábrázolt struktúra lehetővé teszi számunkra, hogy kiegészítő tudást kapjunk a test, lélek és szellem hármasságának emberéről. A benne lévő háromtagú lélek a legsajátabb képződménye, a Világépítmény *új képződménye*, amely a háromtagú testnek – az objektív evolúció gyümölcének – az individuális emberi szellemmé való átalakítását végzi. A három Mária az ember háromtagú lelkét képviseli az Újszövetségben. Ez a lélek összefügg az idegek, ritmus és végtagok hármasságának emberével is, vagyis a belső bolygórendszerrel, ezért az alvási és éber állapotok váltásában a lélek a Nap és a ritmus szférája által meghatározott metamorfózison megy át a belső bolygókkal való kapcsolattól – ezek a Hold, Merkúr, Vénusz (a gondolkodás, légzés szférája, de a víz-szervezet is: Vénusz: vesék; epifízis-folyamat); ez az ébrenlét állapota – a külső bolygókkal – Mars, Jupiter, Szaturnusz: a belső szervek szférája, nyirok, hipofízis; ez az alvás állapota – való kapcsolatokhoz. A lélek így előrevetíti halál utáni vándorlását.

Az Antropozófiában a lélek hármasságáról szóló tanítás szokatlanul széles körű. Ezt csak abból a szempontból érintjük, hogy az ember motívumokat szerez a szabad tevékenységhez. Ezek a tudati léleknek a Szellemmel való érintkezési szférájától kezdve keletkeznek, amikor a Szellemmel elkezd leszállni a tudati lélekbe.

Törekedve megérteni ezt a jelenséget, tartózkodni kell attól a hibától, hogy az ember magasabb Énjét a Manasszal azonosítsuk. A Szellemén lényegében az Angyal Énje. Az Angyal megjelenése a lélekben és maga a lélek – ez nem egy és ugyanaz. De az Angyal megjelenése és maga az Angyal – ezek is különböző dolgok. Az ember magasabb Énje a hármass lélek teljes kifejlődésének gyümölcseként fejlődik ki a gondolkodás, érzés és akaratnyilvánítás együttes működésében. Az ilyen munkát a három test szubsztanciális átalakítása kíséri. Nem lesz hiba, ha azt mondjuk, hogy az *Én teste a lélektől magasabb állapota, melyben a lélek által végrehajtott tevékenység megszünteti a háromtagú testet*. Ezért az Én-tudat, amely a testnek köszönhetően születik meg, tőle függetlenül fog tovább létezni. Az Én-tudat következő fokán szemlélődő majd imaginatív gondolkodásra tesz szert. Az ilyen Énben kezd működni az individuális emberi Manasz. Az ember ennek erejével a tudati lelket imaginációs lélekké, a értő lelket – inspirációs, az érzőlelket – intuíciós lélekké alakítja. Még magasabb fokon a magasabb Én teljesen áthatja az asztráltestet, az szubsztanciálisan megváltozik, az egyes ember *Én-Manaszává* válik. Az azutáni fokon, az Én-Manasz erejével, az inspirációs lélekben az étertestet lehet Én-Budhivá alakítani, és végül az intuíciós lélekben a fizikai testet lehet Én-Atmává alakítani. *Ezek a magasabb tudati formáknak a magasabb léttel való egyesítésének fokai*. Az ilyen fajta fejlődés távoli feladat, de bármennyire is távoli, az embernek most kell rá felkészülnie. És ilyen felkészülés a szemlélődő gondolkodási erő elsajátítása. Különösen fontos eközben, hogy az a fejlődési elv, melyet az ember a szemlélődő gondolkodás kialakításakor alkalmaz, lényegesen különbözik a fogalmi gondolkodás fejlődési elvétől – annak a fizikai testre és az anyagi világegyetemre való támaszával – és a fejlődés következő, még magasabb fokain is megmarad. Valójában *a szemlélődő gondolkodáson keresztül az ember a határ nélküli jövőjébe lép be*.

A szemlélődő ítélőerőre egyfajta „térben” lehet szert tenni, a tudati lélek és a Szellemén között. Hogy az Én belépjen oda, egyesítenie kell magában mindhárom test magasabb, Én-tudattal áthatott részét. Ekkor a fej területén az asztráltest egy része az éber állapot idején kihelyeződhet (eloldódhat) a fizikaiból, az étertest tudatos része ott „éteri szívet” tud képezni; a fizikai test magasabb szintű részvétele eközben az epifízis és a hipofízis között zajló titokzatos folyamatokban, valamint a test anyagának átszellemiesítésében fejeződik ki. A tudati lelket olyan módon kell előkészíteni, hogy olyan minőségek érvényesüljenek benne, melyek a hierarchikus gondolat-lényeket jellemzik: képesség az önmegtagadásra, hűség (odaadás a magasabb iránt), szeretet. Akkor a Szellemén elkezd *beragyogni* az ember magasabb Énjébe. És mivel a Szellemén egyetemes, az egész makrokozmoszra kiterjedő létet él, ezért az ember által kapott morális intuíciók szintén univerzálisak. Az Énbe lépve azok a tudati léleknek köszönhetően individuális jellegre tesznek szert. Rudolf Steiner a „Szellemismeretben” [Духоведение] („Teozófia”) ezt írja: „A »Szellemén« és a »tudati lélek« közötti különbséget a következő módon lehet megvilágítani a magunk számára. A tudati lélek *érintkezik* a minden szimpátiától és antipátiától mentes, önmagában megálló igazsággal; a Szellemén ugyanennek az igazságnak a hordozója, de csak az Én közvetítése által fogadja és zárja be magába, rajta keresztül individualizálja és fogadja be az ember önálló lényébe. Annak köszönhetően, hogy az örök igazság ilyen módon önállóvá és az Énnel egy lényé egyesültté válik, maga az Én örökléthez jut” (GA9, 51.o.)

Ezekben a szavakban rejlik a szabad szellem titka. Rudolf Steiner „A szabadság filozófiájában” feltárja ezt a titkot. Az *ideál-realizmus* általa megalapított *monizmus* nem más, mint a világnézetek „zodiákusának”, a magasabb asztralitásnak az Énben való megjelenése, a Manasz megjelenése világnézeti egységben: az Énnek az önelégséges igazsággal való egységében, aminek köszönhetően az Én elnyeri az erőt, hogy tudatosan, individuálisan a Zodiákus köre *fölé* emelkedjen, hagyja magát *beárnyékolni az isteni Háromság negyedik princípiumával, az Atyai Világalap Énjével*.

A tudati lélek és a Szellemén közti területre annak köszönhetően lépünk, hogy a saját jellemi alapunkban, ahogyan erről szó van „A szabadság filozófiája” 9. fejezetében, tiszta gondolkodáshoz, „gyakorlati értelemhez”, „gyakorlati apriori”-hoz jutunk. A fogalmi alapon a legmagasabb motívum ebben az esetben a fogalmi intuíció. Az összeolvadt hajtóerő és motívum egybeömlve az akaratot nem kívülről, képzeten vagy észlelésen keresztül impulzálják, hanem belülről, ahol *morális intuíciók* gyúlnak. Ezek maguk akaratni természetűek. Ezért a *morális intuíció és az akarat lényegében egy.* (Ezzel analóg volt a gondolkodás észlelése és az erről való gondolkodás.) A működésbe hozott morális intuíció áthatja aztán az *összeolvadt* fogalmi és jellemi alapot, és ezzel *szubjektívizálódik, és hozzáférést talál a külvilághoz.* A morális intuíció akkor intenzíven megváltoztatja a szubjektum jellemi és fogalmi alapját továbbá a külvilágot.

Tiszta gondolkodásra támaszkodva az ember megszabadul a jellemi alap kényszerítő hatásától. Ehhez az Én uralmának kell benne felállnia. Akkor legfontosabb feladata az lesz, hogy *lemondjon minden külső észlelésről.* Ez egyidejűleg lemondást jelent a testről, a fizikai agyról is, mint gondolkodási eszközről, hiszen „az intuíció a tisztán szellemi tartalomnak a tisztán szellemiben való tudatos átélése” (GA4, 146.o.). A jellemi alap akkor a fogalmi alappal összeolvadva ideálisan észleli, szemléli az eszmék világát – „minden lét ősforrását és elvét” (GA40, 273.o.).

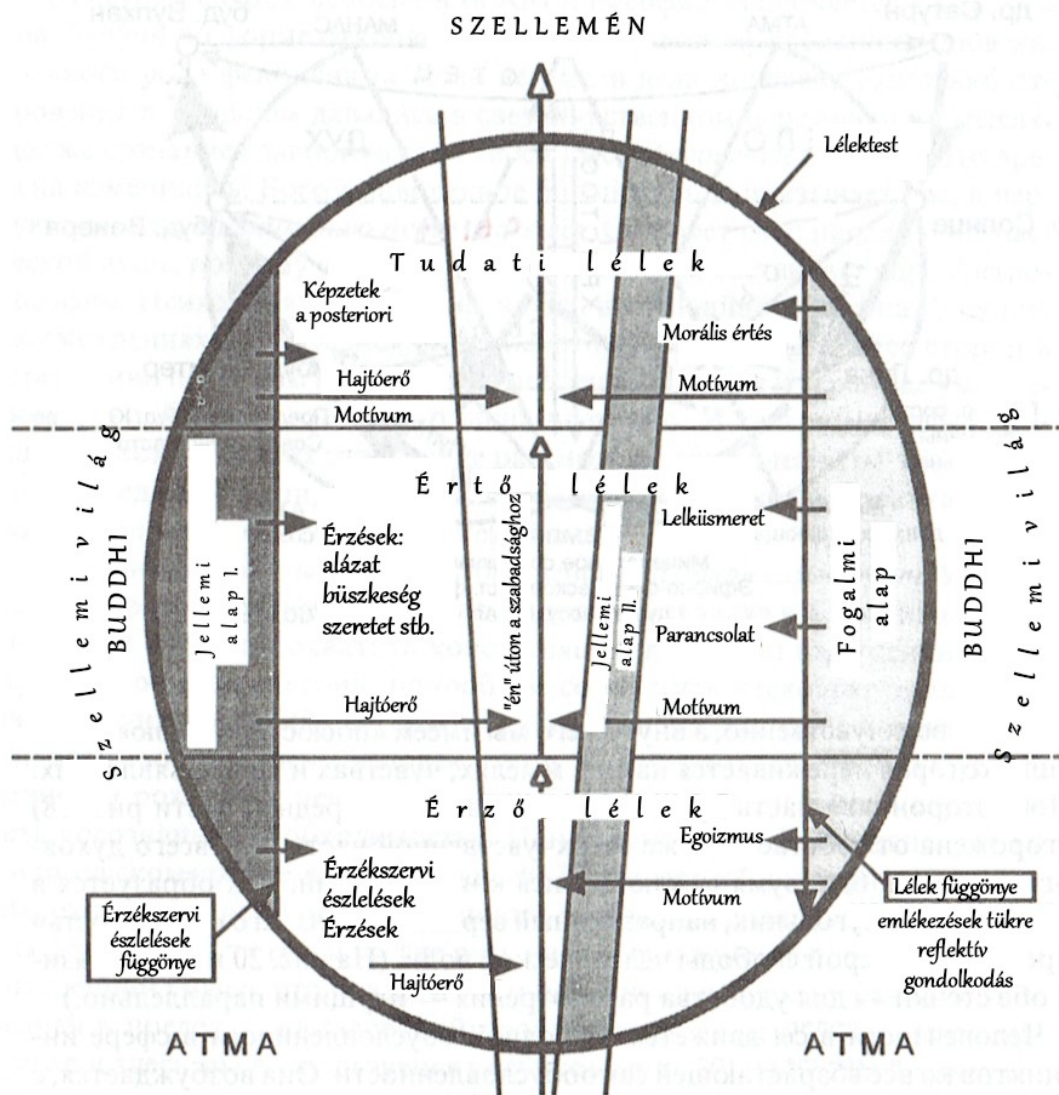
Ilyen befejezéshez ér az út, melyet az Én az érzőlélek félősztonös alapjától a szabad szellem csúcáig tesz, az út, amely az ellentétek hierarchiáján keresztül egységhez vezet. Ezen az úton számunkra a fő nehézséget az *egyetemes és az individuális* közötti ellentét jelentette. Ennek az elhárításában annak a megértése segített, hogy az észlelésnek, a megfigyelésnek a „lényege (Essenz) nem a sajátosságban, hanem a fogalmi általánosságban van. Ugyanakkor ezt az általánosságot a jelenségtől függően előbb a szubjektumban kell megtalálni; hiszen míg a szubjektum az objektum adottsága révén (an dem Objekte) tesz rá szert, de mégsem *belőle.*

A fogalom nem tudja a tartalmát a tapasztalatból kölcsönözni, mivel éppen éppen a tapasztalat jellemzőjét, a sajátosságot, nem fogadja magába. Mindaz, amit a tapasztalat képez, számára idegen. Ezért a fogalomnak önmagának kell a saját tartalmát megadnia” (GA1, 154.o.).

Tehát most megismertük azt az abszolút ősforrást, melyből a fogalom a tartalmát meríti. Ami a szubjektum individuális életét illeti, a jellemi alapjában gyökerező jellegzetessége, a fogalmi intuíciók világában emelkedik *önlétre,* a személyes a magasabb Én tapasztalatában azonosul a lélek végtelenül kiterjesztett fogalmi alapjának egyetemesével. Másfelől, mivel a fogalmi alap a lélekben nincs elválasztva a jellemitől, ezért a fogalmi képes *észlelhető* jelleget ölteni, vagyis egy bizonyos *magasabb* érzéssel *érzékelhetővé* válni, saját morális lényegében megjelenni. Általában véve a lélek a gondolkodó akarat cselekedeteiben, a lényegét tekintve *vallásos* természetű cselekedetekben jut el a legmagasabb egységéhez.

„Az akaratban az ember – írja Rudolf Steiner – a szabadságot *gyakorolja,* az érzésben *átéli,* a gondolkodásban *megismeri.* Csak arra van szükség, hogy ennek elérésében ne vesszen el a gondolkodásban az élet” (GA28, 122.o. 1925-ös kiadás).

A fejezetben elmondottakat összegezve egy olyan lezárást tehetünk, hogy az ember csak az érzékeletti világból merítheti tevékenységének szabad motívumait. Ott van minden lét ősforrása és ősoka. És ott gyökerezik az ember magasabb Énje is a maga lényegében. És ez azt jelenti, hogy csak a magasabb Én képes a földi tevékenység motívumát megadni, azt az érzéki valóságból semmi sem idézi elő. Az ember cselekedete ebben az esetben tekinthető szabadnak.

26. ábra